

URL článku: <http://prohuman.sk/socialna-praca/teoreticke-vychodiska-a-perspektivy-noveho-etickeho-kodexu-socialneho-pracovnika-a-asistenta-sp-v-sr>

Publikované v časopise Prohuman: 10. 1. 2017

Teoretické východiská a perspektívy nového Etického kódexu sociálneho pracovníka a asistenta sociálnej práce v SR (2015)

**Inauguračná prednáška
(20. december 2016)**

doc. PhDr. ThDr. Andrej Mátel, PhD.

Vedeckým východiskom prednášky je dlhodobější výskum autora zameraný na kvalitatívnu analýzu etických kódexov sociálnej práce prostredníctvom hermeneutických metód. Tento výskum sa začal v roku 2010 s koncepným cieľom revízie Etického kódexu sociálnych pracovníkov v Slovenskej republike (1997), ktorý už nespĺňal aktuálne štandardy medzinárodného etického kódexu sociálnej práce. Výstupom tohto výskumu bolo viacero autorových vedeckých a odborných článkov, publikovanie monografie Etika sociálnej práce (2012), ale aj systémové úsilie a praktické kroky k vytvoreniu nového slovenského etického kódexu sociálnych pracovníkov. Míľnikmi na tejto praxeologickej ceste bola najskôr činnosť pracovnej etickej skupiny pod gesciou Asociácie vzdelávateľov v sociálnej práci na Slovensku (2011 – 2012), neskôr činnosť expertnej skupiny zloženej z pracovníkov Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR a zástupcov vzdelávateľov v sociálnej práci na tvorbe profesijného zákona (2012 – 2014). Tu sa autorovi podarilo myšlienku etického kódexu vložiť do návrhu profesijného zákona. Nakoniec to bola činnosť pracovnej etickej skupiny prípravného výboru komory, kde sa zdarne podarilo nový slovenský etický kódex sformulovať do finálnej podoby. Na prvom valnom zhromaždení Slovenskej komory sociálnych pracovníkov a asistentov sociálnej práce bol dňa 18. septembra 2015 nový etický kódex jednohlasne schválený.

Cieľom prednášky je zanalyzovať historické a procesné východiská Etického kódexu sociálneho pracovníka a asistenta sociálnej práce Slovenskej republiky (2015), jeho teoretické a terminologické koncepty, predstaviť kľúčové hodnoty a základné etické princípy obsiahnuté v kódexe, ako aj diskutované otázky a vyhliadky ďalšieho vývoja etickej diskusie. Autor vychádza z perspektívy editora dokumentu a člena odborného tímu, ktorý etický kódex pripravoval. Z vedeckého hľadiska bol schválením etického kódexu výskumný cieľ aj praxeologicky splnený. V roku 2015 však schválila Vedecká grantová agentúra Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR (Vega) výskumný projekt kolektívu pracovníkov pod mojím vedením zameraný na identifikovanie profesijných hodnôt sociálnej práce v Slovenskej republike. Ním dostal výskum v oblasti profesijnej etiky sociálnej práce nový výskumný cieľ. Prednáška je prednesená v období, kedy sa zavŕšila prvá etapa tohto výskumu založená na obsahovej analýze 20 medzinárodných a národných etických kódexov.¹ Záverečná časť

---

¹ Súčasťou výskumnej vzorky bolo 16 aktuálnych kódexov a 4 staršie dokumenty publikované v 8 svetových jazykoch, konkrétne v anglickom (8), nemeckom (4), talianskom (1), rumunskom (1), švédskom (1), hebrejskom

prednášky preto predstavuje súčasné reflexie zamerané na tvorbu nového výskumného nástroja na vedecky presnejšie identifikovanie profesijných hodnôt sociálnej práce v podmienkach Slovenskej republiky a perspektívy ďalšej vedeckej práce v tejto oblasti.

1. Eticky senzitívna sociálna práca

Etika nie je len osobitou časťou výkonu sociálnej práce ako profesie (v zmysle napr. etického kódexu), ani odboru vzdelania (ako jeden z vyučovacích predmetov) ani vednej disciplíny (ako etických pravidiel výskumnej činnosti). Je jej neoddeliteľnou, integrálnou súčasťou. Výstižne to vyjadruje aj britský etický kódex, ktorý chápe sociálnu prácu ako *vzájomný systém hodnôt, teórie a praxe*.² Túto skutočnosť môže vyjadriť aj autorova definícia sociálnej práce:

Sociálna práca

aplikovaná vedná a akademická disciplína ako aj na hodnotách založená profesionálna činnosť sociálnych pracovníkov, ktorí svojim cieľavedomým pôsobením pomáhajú, sprevádzajú, podporujú a zmocňujú jednotlivcov a sociálne systémy (rodiny, skupiny, komunity, inštitúcie) nadobudnúť optimálnu úroveň sociálneho fungovania a utvárajú priaznivé spoločenské podmienky na dosiahnutie tohto cieľa.

Sociálna práca je profesia založená na etických hodnotách. Bez etiky by sociálna práca nemohla byť sociálnou prácou v žiadnom z jej spôsobov jestvovania. *Sociálna práca buď bude etická alebo nebude vôbec*. Pri vysokoškolskom vzdelávaní sociálnych pracovníkov, pri výkone samotného povolania, ako aj pri vedecko-výskumnej činnosti je z hľadiska etiky rozhodujúce, aby boli teoretické poznatky a praktické zručnosti vkomponované do mravného myslenia a konania sociálneho pracovníka³, a zahŕňali celú oblasť práce ako aj vzťahov v rámci poskytovania služieb sociálnej práce.

Brnula⁴ uvádza, že miesto etiky v sociálnej práci je jasné a nesporné. Jej dôležitosť pre výkon profesie sociálna práca je veľmi významné. Či už pre samotnú prax sociálnej práce – pri práci so sociálnym klientom alebo pre prácu v rámci vedy a výskumu v oblasti sociálnej práce. S autorom súhlasím, ale zároveň sa prikláňam k názoru Gluchmana,⁵ ktorý píše, že zodpovednosť v rámci profesijnej etiky má dve úrovne. Na jednej strane je to vonkajšia zodpovednosť čiže

---

(1), ruskom (1), českom (1) a slovenskom (2). Pri dokumentoch v švédskom, hebrejskom a ruskom jazyku bolo prihladené aj na ich anglický preklad. Medzi aktuálne platné etické kódexy, ktoré boli primárnou výskumnou vzorkou, patrí medzinárodný etický kódex (2004), americký etický kódex (2008), kanadský (2005), austrálsky (2010), britský (2012), portugalský (2007), švajčiarsky (2010), nemecký (2014), rakúsky (2004), taliansky (2009), rumunský (2008), švédsky (1997), izraelský (2007), ruský (2003), český (2006) a slovenský (2015). Medzi staršie kódexy, ktoré tvorili sekundárnu výskumnú vzorku, patria medzinárodný etický kódex (1994), britský (2002), nemecký (1997) a slovenský kódex (1997).

² British Association of Social Workers The Code of Ethics for Social Work, 2012.

³ Hoci sa na Slovensku vplyvom profesijného zákona č. 219/2014 Z. z. rozlišuje *sociálny pracovník a asistent sociálnej práce* na základe kvalifikačného vzdelania, túto skutočnosť budeme chápať len ako slovenské národné špecifikum. S dôrazom na globálny charakter sociálnej práce budeme pod pomenovaním sociálny pracovník rozumieť aj asistenta sociálnej práce. V oblasti etiky nie je nutné rozlišovanie na základe kvalifikačných predpokladov a text je z jazykového hľadiska prehľadnejší.

⁴ Brnula, P. Etika v sociálnej práci, 2011, s. 7.

⁵ Gluchman, V. a kol. Profesijná etika. Analýza stavu profesijnej etiky na Slovensku, 2012.

zodpovednosť vo vzťahu k spoločnosti resp. verejnosti, teda do akej miery sa príslušníkom danej profesie darí naplňať zmysel profesie, prispievať k verejnému dobru resp. spoločnému blahu a podoba vonkajšej zodpovednosti vo vzťahu ku klientovi. Druhá rovina zodpovednosti je vnútorná zodpovednosť, teda zodpovednosť vo vzťahu k profesii resp. príslušníkom profesie alebo zamestnancom organizácie. Aby sme obsiahli všetky uvedené oblasti, je treba vidieť význam etiky v sociálnej práci vo všetkých oblastiach jej zodpovednosti, vo vonkajšej (kde patrí okrem klientov aj spoločnosť) ako aj vnútornej (voči profesii, pracovisku, kolegom a aj voči sebe samému). Podľa Fischera⁶ môžeme etiku v sociálnej práci chápať dvojakým spôsobom:

- ako študijno-teoretickú disciplínu dávajúcu schopnosť sociálnemu pracovníkovi kriticky posudzovať dilemy a problémy vo svojej praxi;
- ako súbor noriem, hodnôt a postupov, zvykov a tradícií prijateľných v praxi sociálnej práce, ktoré by sa mal sociálny pracovník naučiť, aby poskytoval profesionálnu službu svojim klientom.

Súhlasím s rozlíšením autora čiastočne. V prednáške by som zdôraznil komplementaritu oboch prístupov. Etika chápaná ako súbor hodnôt, princípov a noriem správania – zvyčajne formalizovaná v podobe etického kódexu – napomáha profesionálnym pracovníkom k eticky citlivému správaniu, budovaniu postojov a názorov dôležitých pre posudzovanie a rozhodovanie v prípadoch etického konfliktu, problému alebo etickej dilemy, s ktorými sa môže stretnúť v praxi.

2. Etický kódex a jeho miesto v profesijnej etike

Formulovanie etického kódexu patrí v súčasnosti medzi základné požiadavky profesionality a je jednou z charakteristík pomáhajúcich profesií. S vedomím, že samotný etický kódex nemôže garantovať etické správanie, ktoré vychádza z individuálnej zodpovednosti sociálnych pracovníkov, má jeho formulovanie veľký význam pre profesiu sociálna práca, profesionálov pracujúcich v nej, ako aj užívateľov sociálnych služieb. Etické štandardy sa v sociálnej práci postupne rozvíjajú, transformujú a prehlbujú dôsledkom zmien v spoločnosti, komunite, rozvojom sociálnych služieb i samotnej profesie sociálna práca.⁷

Z teoretického hľadiska sa zaraďujú etické kódexy zvyčajne do oblasti deontologickej etiky. Táto vychádza z povinnosti (z gréckeho *deon estin* „musí byť“). Nazýva sa aj teóriou racionálnej povinnosti. Podľa Nečasovej⁸ výhodou deontologickej etiky je jasné oddelenie povinnosti od užitočnosti a osobného záujmu, takže sa predchádza predpojatosti a diskriminácii. Nevýhodou je určitý formalizmus, ktorý sa môže prejavovať rigidným plnením toho, čo je povinnosť. V praxi je to tak, že sociálni pracovníci nie sú autonómny profesionálmi, ktorých etické princípy sa dotýkajú výhradne rešpektovania klientov a podpory ich sebaurčenia. Sú zároveň zamestnancami, ktorí pracujú v rámci právnych a procedurálnych pravidiel a ktorí by sa zároveň mali snažiť o podporu spoločného dobra. Nie všetci odborníci však spájajú teoretické východiská etických kódexov s deontológiou. V literatúre sa stretneme aj s *etikou cností*, ktorá v profesijnej etike

⁶ Fischer, O. a kol. Etika pro sociální práci, 2010, s. 19.

⁷ Mátel, A. Etické kódexy sociálnej práce a sociálnych pracovníkov na Slovensku, v krajinách EÚ a vo svete. In Tvrdon, M. a kol. Etika sociálnej práce, 2014.

⁸ Nečasová, M. Etika sociální práce, 1999.

kladie dôraz na osobu v rámci danej profesie, na jej charakter, hodnoty, záujem klienta, ktorý má ochraňovať. Na Slovensku sa ňou zaoberá v ostatnom období najmä Marián Kuna⁹, pričom vychádza najmä z diela Alasdaira MacIntyreho.¹⁰ a najnovšia aj na *etiku sociálnych dôsledkov*, ktorú na Slovensku rozvíja najmä Vasil Gluchman.¹¹

Formulovanie etického kódexu disciplíny sociálna práca má viacero dôvodov a významov. Podľa autorom zrealizovanej obsahovej analýzy výskumnej vzorky 20 etických kódexov medzi najdôležitejšie významy patria:

- poskytuje etické štandardy, ktoré majú slúžiť ako sprievodca pri výkone praxe sociálnej práce a pre zodpovedný výkon sociálnych služieb;
- identifikuje a explicitne predstavuje (kľúčové) hodnoty sociálnej práce, ktoré sú jej integrálnou súčasťou;
- je podstatnou zložkou kvality poskytovanej služby klientom, ako aj prostriedkom na jej dosahovanie a zabezpečenie;
- ponúka hodnoty a princípy, ktoré by mali byť vodidlom pre profesionálne správanie sociálnych pracovníkov – ako tieto hodnoty a princípy interpretovať a aplikovať v praxi;
- poskytuje štandardy, podľa ktorých môže byť hodnotené a posudzované profesionálne správanie;
- pomáha k disciplíne a usmerňuje výkon profesie;
- pomáha zabezpečiť ochranu klientov, členov spoločnosti, ale aj samotných sociálnych pracovníkov;
- sprevádza sociálnych pracovníkov tým, že upravuje vzájomné práva so zamestnávateľmi, kolegami a profesijnou asociáciou;
- upozorňuje na morálne nebezpečenstvá konfliktov vlastného a verejného záujmu;
- prehľbuje etické povedomie;
- podporuje etickú diskusiu a reflexiu;
- stavia etické správanie do stredu záujmu profesie;
- poskytuje sprievodcu ako postupovať pri výskyte etických dilem, etických problémov alebo profesijných konfliktov;
- je podkladom pre preskúmanie a posúdenie formálnych sťažností na neetické správanie a kritériom pre hodnotenie aktuálnej praxe;
- je dôležitou súčasťou vzdelávania sociálnych pracovníkov;
- pomáha socializácii nových pracovníkov v sociálnej práci vzhľadom na jej poslanie, hodnoty, etické princípy a štandardy;
- je jedným zo spoločných menovateľov rôznych druhov sociálnych služieb;
- poskytuje ťažisko pre profesionálnu identitu sociálnej práce na rozličných úrovniach, či už akademickej, komunitnej, politickej alebo celospoločenskej;
- verejne predstavuje etické štandardy, na základe ktorých môže spoločnosť považovať profesiu sociálna práca za zodpovednú
- preventívne predchádza vzniku situácií, ktoré by mohli uškodiť dobrému menu a dobrej praxi sociálnej práce a ako aj jej dobrému obrazu v spoločnosti.

---

⁹ Kuna, M. Úvod do etiky cností, 2010.

¹⁰ MacIntyre, A. Ztráta cností, 2004.

¹¹ Gluchman, V. Etika sociálnych dôsledkov a jej kontexty, 1996; Človek a morálka, 1997, 2005; Etika sociálnych dôsledkov v kontextoch jej kritiky; Etika a reflexia morálky, 2008; Hodnoty v etike sociálnych dôsledkov, 2011 a iné.

Hoci etické kódexy nikdy úplne neodstránia neetické správanie, napomáhajú k etickému scitlivovaniu profesionálnych pracovníkov, profesie a jej dôveryhodnosti u užívateľov služieb a v spoločnosti. Hoci nie sú patentom na všetky etické problémy, konflikty a dilemy, môžu napomôcť k eticky uváženej rozhodovaniu pri nich. Podľa Čipkára¹² etické kódexy nenahrádzajú etický rozbor problému, vytvárajú však základnú hodnotovú orientáciu pre ich riešenie na nižších stupňoch zovšeobecnenia.

Z hľadiska oblasti (územie) dosahu pôsobenia etického kódexu rozlišujeme medzinárodné etické kódexy, národné etické kódexy a etické kódexy organizácií, firiem či zariadení sociálnych služieb. V rámci nich jestvuje rozlíšenie medzi širšie koncipovaným etickým kódexom sociálnej práce, ktorý sa zaoberá etickými aspektmi profesie a disciplíny v celom jej rozsahu (vrátane výskumu, vzdelávania a pod.) a užšie formulovaným etickým kódexom sociálnych pracovníkov, ktorý je písaný z perspektívy profesionálnych pracovníkov.

Medzinárodným etickým kódexom sa v súčasnosti rozumie spoločný dokument Medzinárodnej federácie sociálnych pracovníkov (International Federation of Social Workers, skr. IFSW) a Medzinárodnej asociácie škôl sociálnej práce (International Association of Schools of Social Work, skr. IASSW) *Ethics in Social Work: Statement of Principles* (Etika v sociálnej práci – vyhlásené princípy) prijatý v roku 2004. Tento nahradil predošlý dokument *The Ethics of Social Work Principles and Standards* (Princípy a štandardy etiky sociálnej práce) z roku 1994. Účelom spoločného dokumentu IFSW a IASSW je podpora etickej diskusie a reflexie vo svojich členských organizáciách, medzi poskytovateľmi sociálnych služieb, ako aj v školách sociálnej práce a medzi študentmi sociálnej práce. V dokumente sú preto pomerne stručne formulované etické princípy s krátkym komentárom. Tieto by mali byť detailnejšie a adresnejšie formulované národnými asociáciami sociálnej práce v jednotlivých krajinách prihliadajúc na miestnu kultúru, legislatívu a ďalšie špecifiká. Vzhľadom na záväznosť má dokument odporúčajúci charakter pre členské organizácie IFSW a IASSW. Vzhľadom na aktuálne dianie na globálnom poli sociálnej práce treba uviesť, že hoci medzinárodný etický kódex od roku 2004 nebol ešte revidovaný, aktualizovaná bola globálna definícia sociálnej práce (tzv. Montrealská definícia z roku 2000), ktorú možno považovať za jeho obsahové jadro. Táto bola v roku 2014 nahradená novou globálnou definíciou v austrálskom Melbourne.¹³

3. Historické a procesné východiská nového slovenského etického kódexu¹⁴

Národné etické kódexy sociálnej práce, resp. sociálnych pracovníkov, sú zvyčajne utvorené národnou asociáciou sociálnej práce, ktorá je členom IFSW. Túto úlohu istý čas na Slovensku reálne plnila Asociácia sociálnych pracovníkov na Slovensku, ktorá vznikla v roku 1994. V Žiline roku 1997 deklarovala *Etický kódex sociálnych pracovníkov Slovenskej republiky*. Jeho text bol sformulovaný v súlade s vtedy aktuálnymi *Princípami a štandardmi etiky sociálnej práce* IFSW (1994). V tom čase to bol prvý etický kódex sociálnych pracovníkov na Slovensku. Keďže

¹² Čipkár, I. Profesionálna etika pre právnikov, 2003, s. 109.

¹³ IFSW / IASSW. Global Definition of Social Work, 2014.

¹⁴ Kapitola vychádza z príspevku autora: Mátel, A. Slovensko má nový etický kódex sociálneho pracovníka a asistenta sociálnej práce, 2015.

išlo o dokument občianskeho združenia, jeho charakter bol odporúčací. Nejestvoval žiaden kontrolný ani sankčný mechanizmus pre prípady porušenia etických zásad.

O potrebe aktualizácie tohto etického kódexu sa intenzívne na Slovensku komunikovalo medzi odborníkmi z praxe a akademikmi zo vzdelávacích inštitúcií od roku 2010. Na vedeckej konferencii v Piešťanoch venovanej aplikovanej etike v sociálnej práci zaznievali viaceré hlasy účastníkov ohľadom potreby zásadnej revízie slovenského etického kódexu, najmä vzhľadom na nesúlad s medzinárodným kódexom. Z podnetu autora a Petra Brnulu, vtedajšieho tajomníka Asociácie vzdelávateľov v sociálnej práci na Slovensku (AVSP), bola v januári 2011 utvorená pracovná skupina, ktorej cieľom bola tvorba nového etického kódexu sociálnej práce. Táto začala pracovať pod záštitou AVSP so súhlasom vtedajšieho predsedu asociácie, Milana Schavela. Keďže cieľom tejto pracovnej skupiny bolo dosiahnutie širokého konsenzu na podobe a obsahu nového etického kódexu, práca na ňom bola pomerne zložitá a zdĺhavá. V tom čase boli „otvorené dva varianty. Ten prvý bol, že by sa skupina pokúsila naformulovať vlastný, slovenský kódex. Ten druhý variant znel, že sa urobí úprava medzinárodného etického kódexu tak, aby sa po jeho úprave dal predložiť na diskusiu v akademickej obci“.¹⁵ Okrem toho som zrealizoval v roku 2010 kvalitatívny výskum, v ktorom sa venoval obsahovej analýze a komparácii pätnástich medzinárodných a národných etických kódexov sociálnej práce. Výsledky analýzy boli zahrnuté do vedeckej monografie¹⁶ a mali slúžiť aj ako podkladový materiál pre činnosť etickej skupiny. Táto intenzívne pracovala od februára 2011 do júna 2012. Konsenzuálne bola prijatá stratégia nového, širšie koncipovaného etického kódexu sociálnej práce, ktorý by tvoril aj akúsi východiskovú „meta rovinu“ pre etický kódex sociálnych pracovníkov. Teoretické východisko kódexu mal tvoriť medzinárodný etický kódex s prihliadaním na slovenské špecifiká, do istej miery obsiahnuté aj v staršej verzii slovenského etického kódexu v roku 1997. Akceptovaná bola aj základná štruktúra dokumentu. Okrem toho v diskusii členov pracovnej etickej skupiny AVSP nastala zhoda v identifikovaní troch kľúčových hodnôt, ktorými mali byť ľudská dôstojnosť, sociálna spravodlivosť a dôležitosť medziľudských vzťahov. Hoci v roku 2013 opätovne zazneli hlasy k dokončeniu práce, nakoľko nejestvovali jasné procesné pravidlá činnosti pracovnej skupiny a do istej miery sa stratil étos kooperácie a spôsobilosť efektívne spolupracovať medzi zástupcami verejných a súkromných vysokých škôl, činnosť komisie nebola obnovená.¹⁷ Záujem o etické otázky sociálnej práce sa prejavil iným spôsobom. V období rokov 2011 – 2014 boli v rámci výskumných a vzdelávacích projektov publikované monografie a učebnice zamerané na etiku sociálnej práce. Okrem už vyššie zmienenej publikácie autora sem patria inšpiratívne učebnice k etickému rozhodovaniu kolektívu autorov pod vedením Tatiany Matulayovej *Etické reflexie v pomáhajúcich profesiách* (2011), Zuzany Mališkovej *Etické rozhodovanie v sociálnej práci* (2013), skriptá Petra Brnulu *Etika v sociálnej práci* (2011) a odborná publikácia kolektívu autorov pod vedením Miroslava Trvrdoňa *Etika sociálnej práce* (2014).

Odhodlanie pokračovať v činnosti etickej skupiny bolo opätovne potvrdené v AVSP roku 2014. Na scénu však vstúpila nová priorita spojená s profesijným zákonom o sociálnej práci.¹⁸

---

¹⁵ Levická, K., Brnula, P. Diskusia k etickému kódexu vzdelávateľov v sociálnej práci. In *Revue sociálnych služieb*, 2011, s. 79.

¹⁶ Mátel, A. *Etika sociálnej práce*, 2012.

¹⁷ Mátel, A., Hardy, M. Procesné aspekty kreovania a evaluácie etického kódexu sociálnej práce. In *Aplikovaná etika v sociálnej práci* 2, 2013.

¹⁸ Zákon č. 219/2014 Z. z. o sociálnej práci a o podmienkach na výkon niektorých odborných činností v oblasti sociálnych vecí a rodiny a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Ňnou bola príprava etického kódexu sociálneho pracovníka a asistenta sociálnej práce, pričom zodpovednosť zaň podľa zákona prináleží komore. Etický kódex navrhujú a schvaľujú samotní sociálni pracovníci a asistenti sociálnej práce prostredníctvom snemu komory na návrh profesijnej rady. Komora okrem toho vydáva stanoviská k etickým otázkam výkonu sociálnej práce. Z procesného hľadiska vznikla otázka, kto bude zodpovedný za prípravu etického kódexu, keď ešte neboli kreované orgány komory, teda ani profesijná rada? Túto úlohu prevzal prípravný výbor na zriadenie komory, ktorého členov vymenoval minister práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. V rámci prípravného výboru vznikla etická pracovná skupina do ktorej bolo prihlásených 25 osôb, väčšinou sociálnych pracovníkov (18 členov) a vzdelávateľov z prostredia vysokých škôl (7 členov). Takto pomerne široko postavená skupina mala za úlohu v pomerne krátkom čase (menej ako tri mesiace) pripraviť návrh etického kódexu, ktorý bude predložený valnému zhromaždeniu komory. Pomerne dlho trvali procesné nastavenia činnosti pracovnej skupiny. Dôležité bolo vyjasnenie si rôznych podôb expertnosti jednotlivých členov a spolupráce medzi odborníkmi z vedeckej a akademickej pôdy na jednej strane a profesionálmi z praxe sociálnej práce na strane druhej. Ako neefektívna sa ukázala počiatočná e-mailová forma komunikácie. Až na prezenčnom stretnutí aktívnych členov pracovnej skupiny boli prijaté spoločné teoretické a praxeologické východiská. Nastala zhoda v tom, že kódex nebude prebraným dokumentom, ale dielom špecifikovaným pre slovenskú sociálnu prácu. Medzi základné pramene dokumentu boli akceptované okrem medzinárodného etického kódexu a staršieho etického kódexu sociálnych pracovníkov Slovenskej republiky (1997) aj národné etické kódexy iných krajín, najmä český etický kódex Spoločnosti sociálných pracovníkov (2006) vzhľadom na spoločnú česko-slovenskú kultúrnu a politickú históriu. V priebehu ďalšej práce bolo prihliadané aj na britský etický kódex (2012), americký etický kódex (2008), nemecký kódex (1997), švajčiarsky kódex (2010) a rakúsky etický kódex (2004). Dokument mal mať regulačný a záväzný charakter a jeho aspiráciou bola záväznosť pre všetkých sociálnych pracovníkov a asistentov sociálnej práce, nezávisle od ich členstva v komore. Nasledovala intenzívna činnosť na formulácii jednotlivých článkov, pripomienkovanie návrhov a viacnásobné edičné úpravy (konkrétne išlo o päť pracovných verzií dokumentu). Pracovný finálny návrh etického kódexu bol odovzdaný predsedovi prípravného výboru komory, ktorý ho dal pripomienkovať na Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny (výsledkom bola šiesta pracovná verzia). Finálne znenie návrhu Etického kódexu prešlo nakoniec pripomienkovým konaním zakladajúcich členov komory. Na valnom zhromaždení komory bol etický kódex predstavený, spolu so štyrmi pozmeňujúcimi návrhmi predloženými zakladajúcimi členmi komory, z ktorých boli dva akceptované. Valným zhromaždením bol následne Etický kódex sociálneho pracovníka a asistenta sociálnej práce SR jednomyselne prijatý dňa 18. septembra 2015. Finálna štruktúra dokumentu je nasledovná:

I. Preambula

1. Hodnoty sociálnej práce

1.1 Sociálna spravodlivosť

1.2 Ľudská dôstojnosť

1.3 Dôležitosť medziľudských vzťahov

2. Etická zodpovednosť

2.1 Zodpovednosť voči klientom

2.2 Zodpovednosť voči sebe

2.3 Zodpovednosť voči pracovisku

- 2.4 Zodpovednosť voči kolegom
- 2.5 Zodpovednosť voči profesii
- 2.6 Zodpovednosť voči spoločnosti
- 3. Etické problémy a dilemy
- 4. Záväznosť etického kódexu
- 5. Záver

4. Teoretické a terminologické východiská etického kódexu¹⁹

Nakoľko profesijný zákon o sociálnej práci odmietol prijať akúkoľvek vedeckú alebo akademickú definíciu sociálnej práce, slovenský etický kódex sa – v súlade s medzinárodným etickým kódexom – odvoláva na medzinárodnú definíciu IFSW / IASSW. Keďže montrealská definícia z roku 2000 bola medzičasom aktualizovaná a schválená na valných zhromaždeniach oboch medzinárodných organizácii (2014 v Melbourne), novú definíciu uvádza kódex v slovenskom preklade:

Sociálna práca je profesia založená na praxi a akademická disciplína, ktorá podporuje sociálnu zmenu, sociálny rozvoj, sociálnu súdržnosť, ako aj zmocnenie a oslobodenie ľudí. Princípy sociálnej spravodlivosti, ľudských práv, spoločnej zodpovednosti a rešpektovanie rozmanitosti sú ústredné pre sociálnu prácu. Podopretá teóriami sociálnej práce, spoločenských vied, humanitnými a miestnymi poznatkami, sa sociálna práca zaoberá ľuďmi a štruktúrami, aby podnecovala životné zmeny a zlepšovala blaho.

Táto medzinárodná definícia zahŕňa základné teoretické východiská kódexu. Z hľadiska teórií sociálnej práce alebo teórií používaných v sociálnej práci sa etický kódex snaží nechať otvorený priestor pre viaceré teoretické východiská, implicitne je možné identifikovať najmä prístup orientovaný na človeka, sociálno-ekologické (resp. ekosociálne) modely, úlohovo orientované teórie a antiopresívne prístupy. Zvýšený dôraz je v kódexe kladený na interdisciplinárny prístup a étos kooperácie pri poskytovaní služieb klientom, či už vnútri inštitúcie alebo v rámci spolupráce viacerých inštitúcií a profesií.

Z hľadiska chápanie sociálnej práce sa kódex snažil vyrovnáť s neľahkou úlohou – hoci spadá primárne do oblasti profesijného výkonu, nemal by oddeľovať profesiu od vedeckého a vzdelávacieho charakteru disciplíny. Predkladatelia kódexu pritom chápali etiku ako integrálnu súčasť sociálnej práce ako profesie, akademickej a vedeckej disciplíny. Okrem deklaratívneho prijatia medzinárodnej definície, kde je toto prepojenie jednoznačné, text ho uvádza najmä v časti o zodpovednosti voči profesii. *Sociálny pracovník a asistent sociálnej práce sa má snažiť získavať a rozvíjať odborné poznatky a uplatňovať ich v profesionálnej praxi aj prostredníctvom nových prístupov, metód a techník; aktívnou participáciou na výskumoch; aktívnou účasťou na odborných diskusiách, seminároch a konferenciách; publikačnou činnosťou a spoluprácou so školami sociálnej práce.* Konkretizáciou ostatne menovanej etickej požiadavky je ochotne poskytovať odborné vedomosti a zručnosti študentom sociálnej práce počas výkonu ich odbornej praxe na pracovisku. Študenti sociálnej práce sú podľa chápania kódexu súčasťou profesijnej

---

¹⁹ Aj táto kapitola vychádza z príspevku autora: Mátel, A. Slovensko má nový etický kódex sociálneho pracovníka a asistenta sociálnej práce, 2015.

komunity, preto sa poznanie, dodržiavanie a šírenie princípov etického kódexu odporúča aj ním, najmä vzhľadom na výkon odbornej praxe.

Kódex sa snaží vychádzať z cieľov sociálnej práce, pričom tieto sú v texte vyjadrené viacerými konceptmi. Najčastejšie (štyri krát) je použitý koncept *kvality služieb sociálnej práce* poskytovaných klientom, ktorý je úzko prepojený s kvalitou života. Častejšie je explicitne alebo implicitne v texte užívaný aj koncept *sociálnej inklúzie* najmä vzhľadom na zraniteľných a utláčaných jednotlivcov a skupiny ľudí. Raz je v texte explicitne uvedené aj *optimálne sociálne fungovanie* klientov, ktoré užívajú mnohí odborníci a národné asociácie (napr. americká NASW) aj pri základnom definovaní sociálnej práce. Zaujímavým novotvarom vzhľadom na ciele sociálnej práce je koncept *najlepšieho záujmu klienta sociálnej práce*, ktorý je prevzatý zo sociálnoprávnej ochrany detí, kde sa používa v jazykovej podobe „najlepší záujem dieťaťa“, čiže v užšom chápaní. Samotný kódex deklaruje konkrétne ciele, ktoré odôvodňujú aj jeho existenciu a potrebu. Hlavným cieľom kódexu je úsilie o napĺňanie poslanie sociálnej práce, v súlade s jej medzinárodným chápaním. Okrem toho:

- predstavuje kľúčové etické hodnoty profesie a základné etické princípy v rámci jednotlivých oblastí zodpovednosti,
- je oporou pre sociálnych pracovníkov, asistentov sociálnej práce a študentov sociálnej práce,
- poskytuje etické štandardy výkonu praxe sociálnej práce,
- je nástrojom na hodnotenie profesionálneho etického konania,
- podporuje etickú diskusiu a reflexiu,
- prispieva k identite sociálnej práce ako profesie a posilňuje jej status.

Z terminologického hľadiska je v kódexe použitý novotvar *služby sociálnej práce*, ktorým sa vyjadrujú všetky druhy odborných činností, ktoré vykonáva sociálny pracovník alebo asistent sociálnej práce, teda nielen sociálne služby v zmysle zákona o sociálnych službách²⁰. Vzhľadom na dilematický spor požiadaviek rodovo citlivého jazyka vs. zrozumiteľnosti, sa v texte kódexu pod označením sociálny pracovník a asistent sociálnej práce chápu aj sociálne pracovníčky a asistentky sociálnej práce. Rešpektujúc, že v profesii sociálna práca pôsobí vo veľkej miere ženy, bola uprednostnená zrozumiteľnejšia a jednoduchšia jazyková forma než alternatívne výrazy (sociálny pracovník/čka a asistent/ka sociálnej práce). Podobne je to aj pri označení klient. Nakoľko etická zodpovednosť je osobnej povahy, v texte kódexu sa používa singulár (nie sociálni pracovníci a asistenti sociálnej práce). Vzhľadom na obsahlu diskusiu ohľadom preferencie užívania pojmu *klient* alebo *užívateľ služieb*, bola prijatá zásada, že oba pojmy sú akceptovateľné ako synonymá s vedomím, že v medzinárodnom terminologickom jazyku je uprednostňované označenie *užívateľ služieb* (angl. *service user*). Na vyjadrenie obsahu anglického výrazu a konceptu *empowerment* sa v texte obvykle používajú slovenské výrazy *posilnenie* a *zmocnenie*.

---

²⁰ Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

5 Sociálna práca ako profesia založená na hodnotách

Hodnota (angl. *value*, nem. *der Wert*, fr. *valeur*) je všeobecný pojem pre všetko, čo si ceníme, vážime, čo považujeme za dôležité a významné pre človeka. Profesionálne hodnoty sú formálne alebo neformálne identifikované a prijaté za dôležité pre profesionálnu činnosť. Banksová²¹ uvádza, že termín hodnoty sociálnej práce (*social work values*) sa vzťahuje na celý rad presvedčení, čo je považované za hodnotné alebo cenné v kontexte sociálnej práce (všeobecné presvedčenia o podstate dobrej spoločnosti, všeobecné zásady o tom ako ju dosiahnuť prostredníctvom zvolených opatrení ako aj požadované vlastnosti alebo charakterové črty odborníkov).“ Z hľadiska odbornej lexiky by som odporučil nasledovné definovania:

Profesionálne hodnoty sociálnej práce

presvedčenia profesionálnej komunity o žiaducich cieľov a žiaducom správaní sociálnych pracovníkov (a asistentov sociálnej práce), ktoré k týmto cieľom vedie.

V sociálnej práci a ostatných pomáhajúcich profesiách určujú hodnoty povahu práce i povahu vzťahu medzi pracovníkom a klientom, kolegami navzájom i širšou spoločnosťou. Sú taktiež kľúčové pri riešení etických problémov a dilem a vyjadrujú ako by sociálni pracovníci mali konať. Z hľadiska štruktúry etických kódexov tvoria hodnoty akoby základňu pre všeobecné etické princípy a konkrétne pravidlá (normy, štandardy) správania. Princípy okrem toho môžu slúžiť aj ako interpretačný nástroj na objasnenie významu, obsahu a rozsahu hodnôt.

V rámci jednotlivých profesií sa odborníci na etiku zvyčajne snažia rozlišovať tie, ktoré sú pre výkon danej profesie najpodstatnejšie a bez ktorých by v nej chýbalo niečo zásadné. Tieto bývajú označené za kľúčové. Ich výber je pomerne zložitý a závisí od množstva faktorov. Ak nastane v profesionálnej komunite zhoda s ich výberom, tieto bývajú ťažiskom profesionálneho etického kódexu v danej krajine alebo inštitúcii. Kľúčové hodnoty pomáhajúcich profesií nie sú pritom nemennými veličinami, ale podliehajú mnohým zmenám v spoločnosti i samotnej profesii.

V rámci obsahovej analýzy výskumnej vzorky 20 kódexov som sa zameril na identifikovanie hodnôt profesie, s dôrazom na kľúčové hodnoty sociálnej práce. Osobitý je pritom medzinárodný etický kódex, ktorý de facto identifikoval dve kľúčové hodnoty, ale pomenoval ich ako zásadné princípy. V národných etických kódexoch sú vzhľadom na hodnoty v zásade tri alternatívy:

- hodnoty *nie sú explicitne identifikované ani uvedené*, hoci implicitne obsiahnuté sú v etických princípoch a zásadách. Napr. rakúsky kódex²² uvádza, že „sociálni/e pracovníci/čky sú viazaní/é ľudskými právami“, pričom v iných kódexoch sú tieto predstavené ako kľúčová hodnota;
- hodnoty *sú explicitne pomenované a uvedené*, ale *nie sú označené ako kľúčové a ani netvorí východiská pre ďalšiu etickú reflexiu*. V českom etickom kódexe²³ je v prvom článku stručne uvedená, že „sociálna práca je založená na hodnotách demokracie,

²¹ Banks, S. Ethics and Values in Social Work, 2012.

²² Österreichischer Berufsverband der Sozialen Arbeit, Ethische Standards und Berufspflichten, 2004.

²³ Společnost sociálních pracovníků České republiky. Etický kodex Společnosti sociálních pracovníků České republiky, 2006.

ľudských práv a sociálnej spravodlivosti“. Švédsky etický kódex²⁴ uvádza, že „zásadnými hodnotami v práci ako aj pre profesiu sú ľudské práva a humánnosť.“

- hodnoty sú explicitne pomenované, sú označené ako kľúčové a tvoria východiská pre ďalšiu etickú reflexiu, prezentované etické princípy a zásady eticky citlivého správania.

Práve tretej kategórii sa budeme bližšie venovať, pretože kľúčové hodnoty v tomto prípade tvoria základ a jadro etického kódexu. Okrem medzinárodného kódexu sa v našej výskumnej vzorke jedná o 7 národných etických kódexov, z ktorých jeden (ruský²⁵) je starší ako medzinárodný kódex a zvyšných šesť z neho vychádzajú (kanadský²⁶, americký²⁷, austrálsky²⁸, britský²⁹, švajčiarsky³⁰, slovenský). Kanadský etický kódex sa kľúčovým hodnotám profesie venuje dokonca v samostatnom dokumente. Vzhľadom na jednotlivé kľúčové hodnoty, ich pomenovanie a počet, jestvuje istá odlišnosť v závislosti od charakteru kódexu a krajiny pôvodu, čo vyjadruje nasledujúca tabuľka.

Kódex	Kľúčové hodnoty (zásadné princípy)	Počet
Medzinárodný (IFSW / IASSW, 2004) + medzinárodná definícia (2014)	Ľudské práva a ľudská dôstojnosť	2
	Sociálna spravodlivosť	
	+ Spoločná zodpovednosť	4
	+ Rešpektovanie rozmanitosti	
Kanadský (CASW, 2005)	Rešpektovanie vlastnej dôstojnosti a hodnoty osoby	6
	Úsilie o sociálnu spravodlivosť	
	Služba ľudstvu	
	Integrita v profesionálnej praxi	
	Dôvernosť v profesionálnej praxi	
	Kompetencia v profesionálnej praxi	
Americký (NASW, 2008)	Služba	6
	Sociálna spravodlivosť	
	Dôstojnosť a hodnota človeka	
	Dôležitosť ľudských vzťahov	
	Integrita	
	Kompetencia	
Austrálsky (AASW, 2010)	Úcta k osobám	3
	Sociálna spravodlivosť	
	Profesionálna integrita	
Švajčiarsky (AS, 2010)	Ľudská dôstojnosť a ľudské práva	2
	Sociálna spravodlivosť	
Britský	Ľudské práva	3
	Sociálna spravodlivosť	

²⁴ Akademikerförbundet SSR. Etik i socialt arbete, 2006.

²⁵ Союз социальных педагогов и социальных работников. Кодекс этики социального работника и социального педагога, 2003.

²⁶ Canadian Association of Social Workers. Code of Ethics, 2005.

²⁷ National Association of Social Workers. Code of Ethics, 2008.

²⁸ Australian Association of Social Workers. Code of Ethics, 2010.

²⁹ British Association of Social Workers The Code of Ethics for Social Work, 2012.

³⁰ Avenirsocial. Berufskodex Soziale Arbeit Schweiz, 2010.

(BASW, 2012)	Profesionálna bezúhonnosť	
Slovenský (KSPaASP, 2015)	Sociálna spravodlivosť	3
	Ľudská dôstojnosť	
	Dôležitosť medziľudských vzťahov	
Ruský (CCOПИП, 2003)	Ľudská dôstojnosť a tolerancia	4
	Sociálna spravodlivosť a humanizmus	
	Kompetencia	
	Sociálna aktivita, mobilita a flexibilita	

Medzinárodný etický kódex hodnotu *sociálnej spravodlivosti* vysvetľuje nasledovne: „Sociálni pracovníci majú zodpovednosť za podporu sociálnej spravodlivosti vo vzťahu k spoločnosti všeobecne i vo vzťahu k ľuďom, s ktorými pracujú“.³¹ Afiliované sú s ňou nasledovné princípy:

- čeliť negatívnej diskriminácii,
- rozpoznať rôznorodosť,
- spravodlivo distribuovať zdroje,
- čeliť nespravodlivej politike a praktikám,
- solidárne pracovať.

Etický kódex sociálneho pracovníka a asistenta sociálnej práce identifikoval sociálnu spravodlivosť ako kľúčovú hodnotu, podobne ako aj iné národné etické kódexy (napr. americký, britský, kanadský a pod.). Stojí v ňom:

Sociálny pracovník a asistent sociálnej práce

- má zodpovednosť za podporu sociálnej spravodlivosti vo vzťahu k celej spoločnosti, ako aj vo vzťahu k ľuďom, ktorí užívajú služby sociálnej práce.
- usiluje sa zaistiť všetkým ľuďom prístup k potrebným informáciám, službám a zdrojom, rovnosť príležitostí a účasť na procese rozhodovania. Vytvára podmienky, ktoré užívateľom služieb sociálnej práce umožňujú dosiahnuť to, na čo majú právo.
- prispieva k odstráneniu prejavov a príčin sociálnej nespravodlivosti, diskriminácie, útlaku a bariér podporujúcich sociálne vylúčenie. Angažuje sa o dosiahnutie sociálnej zmeny, sociálneho rozvoja a sociálnej inklúzie, zvlášť v prospech zraniteľných a utláčaných jednotlivcov a skupín ľudí.

Reamer³² uvádza, že v niektorých prípadoch môžu sociálnu spravodlivosť uskutočňovať samotní sociálni pracovníci pri výkone svojej profesie a angažovaním sa v sociálnej politike. Ich významnou úlohou je však aj povzbudzovať klientov, inštitúcie a verejnosť aktívne sa zapojiť do úsilia o dosiahnutie sociálnej spravodlivosti a o zmenu sociálnej nespravodlivosti. Ďalšími dôležitými činnosťami v tejto oblasti sú odstraňovanie všetkých foriem diskriminácie, násillia a sociálneho vylúčenia.

Medzinárodný etický kódex hodnotu resp. hodnoty *ľudských práv a ľudskej dôstojnosti* vysvetľuje nasledovne: „Sociálna práca je založená na rešpekte k hodnote a dôstojnosti všetkých

³¹ IFSW / IASSW. Ethics in Social Work: Statement of Principles, 2004, čl. 4.2.

³² REAMER, F. G. Ethical Standards in Social Work, 1998; Social Work Values and Ethics, 2006.

ľudí a na právach, ktoré z toho vyplývajú. Sociálni pracovníci majú podporovať a chrániť fyzickú, psychickú, emocionálnu a duchovnú integritu a blaho každého človeka“.³³ Afiliované sú s týmito hodnotami nasledovné princípy:

- rešpektovanie práva na sebaurčenie,
- podporovanie práva na spoluúčasť,
- zaobchádzať s každým človekom ako s celostnou bytosťou,
- identifikovať a rozvinúť silné stránky.

Slovenský etický kódex, v nadväznosti na medzinárodný, akceptoval ako zásadnú hodnotu sociálnej práce *ľudskú dôstojnosť*. Uvádza sa v ňom:

Sociálna práca je založená na rešpektovaní dôstojnosti všetkých ľudí bez rozdielu a na dodržiavaní ľudských práv, ako sú uvedené v medzinárodných dokumentoch.

Sociálny pracovník a asistent sociálnej práce

- zaobchádza s každým človekom dôstojne, úctivo, majúc na zreteli individuálne rozdiely, kultúrnu, náboženskú, národnostnú a etnickú rôznorodosť;
- usiluje o zveľadenie klientových spôsobilostí, podporuje jeho vlastnú zodpovednosť a autonómiu, právo na sebaurčenie a spoluúčasť.

Dôležitosť medziľudských vzťahov identifikoval slovenský etický kódex ako jednu z troch kľúčových hodnôt. Pritom vychádzal zo staršej globálnej (montrealskej) definície sociálnej práce, kde sa uvádzalo, že „profesia sociálna práca podporuje riešenie problémov v medziľudských vzťahoch“, ako aj z identifikovania tejto hodnoty etickými pracovnými skupinami vzdelávateľov v sociálnej práci a sociálnymi pracovníkmi (v rámci prípravného výboru komory). V texte sa uvádza:

Sociálny pracovník a asistent sociálnej práce

- rozpoznáva dôležitosť medziľudských vzťahov;
- snaží sa posilňovať a zmocňovať ľudí do partnerstva v procese pomáhania, usiluje o podporu riešenia problémov v medziľudských vzťahoch;
- buduje a rozvíja profesionálne vzťahy. Váži si a rešpektuje prínos kolegov z iných inštitúcií a pomáhajúcich profesií.

6 Etické princípy a princípy odbornej praxe sociálnej práce³⁴

Etické princípy chápeme ako „fundamentálne štandardy správania, od ktorých závisia mnohé iné štandardy a súdy. Princíp je nevyhnutnou normou v myšlienkovom systéme, ktorý utvára základ pre morálne uvažovanie v tomto systéme“³⁵. Vzhľadom na ich vzťah k hodnotám upozorňuje Aadland, že „nemožno formulovať žiaden princíp, ktorý by bol hodnotám nadradený – ony samotné sú základom všetkých ostatných princípov.“³⁶ Banksová uvádza, že princípy sú

³³ IFSW / IASSW. Ethics in Social Work: Statement of Principles, 2004, čl. 4.1.

³⁴ Podkapitola je založená na príspevku Mátel, A. Etické princípy sociálnej práce, In Prohuman, 2015 a

³⁵ Beauchamp, T. L. The Role of Principles in Practical Ethics. In Sumner, L., Boyle, J. (eds.) Philosophical Perspectives on Bioethics, 1996, p. 80-81.

³⁶ Aadland, E. Etické reflexie v pomáhajúcich profesiách, 2011, s. 18.

základné (esenciálne) normy v systéme myslenia alebo presvedčenia, ktoré tvoria základ pre úvahy v tomto systéme. V etických kódexoch môžeme rozlíšiť dva druhy princípov:³⁷

- *etické princípy*, čiže všeobecné vyhlásenia o etických štandardov praxe, týkajúce sa postojov, práv a povinností ohľadom ľudského blaha (napr. rešpektovanie autonómie užívateľov služieb);
- *princípy odbornej praxe*, ktorými sú všeobecné vyhlásenia o tom, ako dosiahnuť dobro užívateľov služieb (napr. spolupráca s kolegami).

Z jazykového hľadiska sú formulované princípy, podobne ako hodnoty, čo najstručnejšie. Na rozdiel od hodnôt tieto obsahujú aj sloveso, ktorým pobádajú adresáta ku konaniu (napr. dodržiavať dôvernosť informácií). Výnimkou sú prípady, keď sú princípy súčasťou nadpisov, vtedy zvyčajne dochádza k spodstatneniu (napr. dodržiavanie dôvernosti informácií). Medzi etické princípy a princípy odbornej praxe, ktoré robia sociálnu prácu eticky senzitívnou a zároveň ich možno identifikovať aj v novom slovenskom etickom kódexe patria nalsedovné:

- podporovanie sociálnej spravodlivosti,
- rešpektovanie dôstojnosti osoby,
- dodržiavanie ľudských práv,
- prvoradosť záujmu o klienta,
- úsilie o najlepší záujem klienta,
- rešpektovanie profesionálnych hraníc,
- rovnaké zaobchádzanie,
- antidiskriminácia,
- rešpektovanie rôznorodosti,
- sebaurčenie užívateľov služieb,
- participácia,
- posilňovanie a zmocňovanie užívateľov služieb,
- dôraz na silné stránky užívateľov služieb,
- individuálny prístup ku klientovi,
- rešpektovanie súkromia klientov,
- rešpektovanie dôvernosti informácií,
- holistický prístup.

6.1 Princíp podporovania sociálnej spravodlivosti

Tento zásadný princíp súčasnej sociálnej práce nepatrí len do oblasti etiky, ale je ním táto disciplína naplnená ako celok a implikuje prepojenie aj so sociálnou politikou. Najmä na globálnej úrovni bol princíp sociálnej spravodlivosti rozpoznaný ako zásadný v posledných dvoch globálnych definíciách sociálnej práce, ako aj v medzinárodnom etickom kódexe.³⁸ Vyššie sme uviedli, že nový slovenský etický kódex identifikoval sociálnu spravodlivosť ako kľúčovú hodnotu. Okrem toho však tento princíp rozvíja v časti o zodpovednosti sociálneho pracovníka voči spoločnosti, kde sa uvádza:

Sociálny pracovník a asistent sociálnej práce podporuje všeobecné blaho spoločnosti.

³⁷ Banks, S. *Ethics and Values in Social Work*, 2012.

³⁸ Por. IFSW / IASSW. *Global Definition of Social Work* (Montreal) 2000; (Melbourne) 2014; *Ethics in Social Work: Statement of Principles*, 2004.

Zasadzuje sa o zlepšenie sociálnych podmienok v spoločnosti, spravodlivejšie rozdelenie spoločenských zdrojov a zabezpečenie prístupu k týmto zdrojom všetkým, ktorí to potrebujú.

Pôsobí na rozšírenie možností a príležitostí k zlepšeniu kvality života pre všetkých občanov, a to s osobitým zreteľom k znevýhodneným a marginalizovaným jedincom, skupinám a komunitám.

Napomáha snahe profesionálneho spoločenstva sprístupniť služby sociálnej práce čo najširšej verejnosti.

Pod sociálnou spravodlivosťou v širšom poňatí možno síce chápať akýkoľvek distribučný model, zahŕňajúci všetky relevantné spoločenské vzťahy (vrátane statusových práv, uznania menšinovej identity, ochrany životného prostredia a pod.), no pod týmto pojmom sa v užšom zmysle zvykne rozumieť doslova „ekonomická spravodlivosť“, v ktorej ide predovšetkým o problematiku spravodlivého rozdelenia nedostatkových materiálnych hodnôt. Blaha³⁹ pri vysvetľovaní podstaty sociálnej spravodlivosti rozlišuje „zásluhovú starostlivosť“ a „spravodlivosť podľa potrieb“. V zásluhovom koncepte spravodlivosti má byť ohodnotenie jednotlivca úmerné jeho vynaloženému výkonu, teda „každému to, čo mu patrí“. Jednotlivec je odmeňovaný na báze jeho vlastných kvalít, resp. zásluh, a to bez ohľadu na iných jednotlivcov či na celok spoločnosti. Pritom bytostne záleží na kvalite výkonu, pretože schopnejší majú byť podľa spravodlivosti výkonu „po zásluhe“ spravodlivo odmenení. Podľa „zásluhovej spravodlivosti“ treba prisúdiť každému toľko, koľko si „zaslúži“, a teda tým, ktorí sú schopnejší, prisúdime pochopiteľne viac, prípadne všetko. Predpokladom pre tento koncept sú základné požiadavky: po prvé – spravodlivé je to, čo človek získal v súlade so súčasne platným právom a trhovým mechanizmom; po druhé – spravodlivé je zožať ovocie svojej práce; po tretie – spravodlivosť by mala odrážať morálne zásluhy. Na druhej strane koncept „spravodlivosti podľa potrieb“ upozorňuje na skutočnosť, že je nevyhnutné brať do úvahy aj menej schopných jednotlivcov (nech už je kritériom kvality, resp. schopnosti trh alebo čokoľvek iné) a voči nikomu by sa teda nemalo pristupovať tak, aby daný človek stratil dôstojnosť či dokonca samotnú možnosť prežiť. Táto intuícia vychádza najmä z chápania spravodlivosti ako rovného prístupu a prebúda sa v ľuďoch predovšetkým vo vyhrotených situáciách, pri pohľade na utrpenie chudobných a hladujúcich. Povedané zjednodušene, ak niekto „spravodlivo“ dospel k miliardám a iní „spravodlivo“ umierajú od hladu, „spravodlivé“ to nie je. V tomto prípade nestačí „zásluhová spravodlivosť“, naopak, ponúka sa „výsledkový“ princíp sociálnej spravodlivosti, motivovanej kritériom potrieb. Kľúčom k spravodlivému rozdeleniu materiálnych statkov teda v tomto prípade nie je kritérium zásluh, resp. výkonu, ale potrieb, resp. solidarity. Zmyslom tohto poňatia spravodlivosti je vyrovnanie spoločenských podmienok pre všetkých jednotlivcov, alebo aspoň zabezpečenie dôstojného minima pre prežitie každého ľudského tvora. „Spravodlivosťou podľa potrieb“ zákonite vyžaduje redistribučnú (prerozdeľovaciu) politiku vzhľadom na potreby jednotlivcov. Základom konceptu potrieb je totiž vo všeobecnosti hodnota solidarity (v zmysle nerekipročného prevodu). Znamená to, že ide o prevody od silnejších ku slabším, napr. od bohatých k chudobným, od zdravých ku chorým, od osôb v produktívnom veku k dôchodcom a pod. Podstatou je naplnenie základných ľudských potrieb bez ohľadu na to, či si to človek zaslúži, alebo nie. Sumárne možno uzavrieť vzťah medzi oboma konceptmi sociálnej spravodlivosti myšlienkou britského ekonóma Nicholasa Barra podľa ktorého „zásluhový aspekt

³⁹ Blaha, L. Sociálna spravodlivosť a ľudské práva ako etické východiská sociálnej práce. In Mátel, A. a kol., Etika sociálnej práce, 2012, s. 62-83

implikuje, že ten, kto pracuje viac hodín, si zaslúži väčšiu odmenu a aspekt potrieb implikuje, že by sa nemalo stať, že jednotlivec, ktorý je práceneschopný, bude hladovať.⁴⁰ V podobnom duchu uvádza švajčiarsky etický kódex, že „blahobyť slabých slúži ako meradlo blahobytu celého národa“.⁴¹

6.2 Princípy rešpektovania ľudskej dôstojnosti a dodržiavania ľudských práv

Princípy dodržiavania ľudských práv a rešpektovania ľudskej dôstojnosti každej osoby bez rozdielu patria medzi zásadné požiadavky sociálnej práce. Takmer všetky etické kódexy sociálnej práce, vrátane medzinárodného kódexu, túto skutočnosť explicitne reflektujú. Podobne aj obe globálne definície sociálnej práce z rokov 2000 a 2014. K nim sa v ostatnom období pridal aj nový slovenský etický kódex. Vyššie som uviedol, že ľudskú dôstojnosť identifikoval ako jednu z kľúčových hodnôt profesie. Uvádza sa v ňom aj nasledovné:

Sociálny pracovník a asistent sociálnej práce

- zaobchádza s každým človekom dôstojne, úctivo, majúc na zreteli individuálne rozdiely, kultúrnu, náboženskú, národnostnú a etnickú rôznorodosť;
- usiluje o zveladenie klientových spôsobilostí, podporuje jeho vlastnú zodpovednosť a autonómiu, právo na sebaurčenie a spoluúčasť.

V centre pozornosti sociálneho pracovníka má stať jednotlivec so svojimi neodňateľnými, nezrušiteľnými a nepremlčateľnými právami, ktoré prislúchajú každému človeku od narodenia až po smrť. Človek má určité základné ľudské práva a tie nemožno porušiť v mene žiadneho vyššieho dobra. Inými slovami, „nemožno obetovať jedného človeka v záujme iného človeka ani celej spoločnosti... Ľudské práva možno chápať jedine tak, ak ich aplikujeme univerzálne, t. j. na každého človeka. Pretože ak hovoríme o nejakom „práve“, ktoré niekto má a iný zas nemá, potom už nehovoríme o „práve“, ale o „privilégiu“ niektorých ľudí. K pojmu „právo“ logicky prináleží „rovnosť“ všetkých ľudí, a teda zrušenie privilégií.“⁴² Sociálny pracovník by mal poznať dôležité medzinárodné dokumenty, ktoré sa venujú ľudským právam, aby ich princípy mohol uplatňovať v každodennej práci s klientmi. Vzhľadom na rešpektovanie práv, je dôležité porozumieť skutočnosti, aby niektoré osoby neboli chápané len ako objekty práva a objekty našej starostlivosti, ale ako subjekty práva, aktívnymi a rovnocennými hráčmi pri rozhodovaní o záležitostiach, ktoré sa ich dotýkajú. Bicková a Hrdinová upozorňujú na skutočnosť, že niektoré skupiny osôb (napr. osoby s mentálnym či telesným postihnutím, seniori a pod.) hoci tieto práva prirodzene majú, nie sú schopní ich samostatne realizovať a naplňujú ich len s pomocou iných.⁴³ Úlohou sociálnych pracovníkov v práci s takýmito cieľovými skupinami je pomáhanie k uskutočňovaniu ich neodňateľných ľudských práv v zachovaní princípu, že budú neustále považovaní za ich nositeľov. Pretože je sociálna práca založená na rešpekte k hodnote a dôstojnosti všetkých ľudí a na právach, ktoré z toho vyplývajú, majú sociálni pracovníci

⁴⁰ Barr, N. The economics of the welfare state, 1998.

⁴¹ Avenirsocial. Berufskodex Soziale Arbeit Schweiz, 2010, čl. I.3.4

⁴² Blaha, L. Sociálna spravodlivosť a ľudské práva ako etické východiská sociálnej práce. In Mátel, A. a kol. Etika sociálnej práce, 2012, s. 79.

⁴³ Bicková, L. a kol. Individuální plánování a role klíčového pracovníka v sociálních službách, 2011, s. 48.

podporovať a chrániť fyzickú, psychickú, emocionálnu a duchovnú integritu a blaho každého človeka.⁴⁴

6.3 Princípy prvoradosti a najlepšieho záujmu klienta

Sociálni pracovníci majú primárnu zodpovednosť za osoby, ktoré užívajú ich služby. Znamená to, že z profesionálneho hľadiska sú prvoradé záujmy klienta, nie záujmy sociálneho pracovníka ani organizácie, v ktorej pracuje. Zdôrazňovanie tejto prioritizácie nie je samoúčelné, nakoľko v praxi sa môžeme stretávať s prípadmi, kedy je tento princíp porušovaný. Medzinárodný etický kódex preto uvádza, že „sociálni pracovníci nepodriaďujú potreby a záujmy ľudí, ktorí užívajú ich služby, svojim vlastným potrebám a záujmom“.⁴⁵ V nadväznosti naň aj v slovenskom etickom kódexe nájdeme:

Sociálny pracovník a asistent sociálnej práce má prvoradú zodpovednosť voči osobám, ktoré užívajú služby sociálnej práce. Nepoškodzuje klientov, ani nepodriaďuje ich potreby a záujmy svojim vlastným potrebám a záujmom. Jedná s nimi bezúhonne, s účasťou, rešpektom a vytvára s nimi vzťah založený na báze dôvery. V komunikácii s klientmi alebo o nich sa nevyjadruje znevažujúco ani pejoratívne.

Princíp nepoškodzovania (*non-maleficiencia*) sa pomerne často nachádza v etických kódexoch lekárov a iných zdravotníckych pracovníkov. V ostatnom období je uvádzaný aj v etických kódexoch iných profesií. Slovenský etický kódex ho aplikuje aj do oblasti komunikácie, kde by mal sociálny pracovník reagovať profesionálne, nie emocionálne a už v žiadnom prípade znevažujúco alebo pejoratívne.

Princíp najlepšieho záujmu dieťaťa je jeden z centrálnych pojmov medzinárodného Dohovoru o právach dieťaťa z roku 1989. Garantuje dieťaťu, že pri rozhodovaní o ňom, alebo ktoré sa ho dotýka, je najdôležitejšie zohľadniť jeho záujem a nie záujem dospelých. Tieto prípady sú veľmi časté napr. pri rozvodoch, zverení dieťaťa do výchovy, ale aj výbere školy a pod. Princíp najlepšieho záujmu dieťaťa je chápaný nie ako konečné rozhodnutie, ale proces rozhodovania, v ktorom sa zvažujú rôzne pohľady a možnosti a v ktorom nesmie chýbať názor samotného dieťaťa. Pri posudzovaní najlepšieho záujmu sa vychádza z predpokladu, že každý prípad treba posudzovať individuálne a nie je možné používať nejaké všeobecné kritéria.⁴⁶ Paralelne k tomuto pojmu by mohlo byť častejšie používané spojenie „najlepší záujem užívateľa sociálnych služieb“ (nájdeme ho už aj v slovenskom etickom kódexe), ktoré by sa vzťahovalo na širšiu škálu klientov než sú deti a terminologicky je obsahovo bohatšie než koncept prioritizujúci záujmy klientov pred záujmami pracovníkov a organizácií. Historicky by mu mohol zodpovedať princíp smerovania k dobru čiže *beneficia*. Podobne ako pri hľadaní najlepšieho záujmu dieťaťa pôjde o proces rozhodovania, v ktorom sa zvažujú rôzne perspektívy a možnosti a v ktorom nesmie chýbať názor a rozhodovanie samotného klienta (pozri nižšie princípy participácie a sebaurčenia). Poskytované služby sociálnej práce by podľa tohto princípu mali byť vždy komplexné a klienti by mali byť o všetkom čo sa ich týka dostatočne informovaní. Slovenský etický kódex (2015) v tejto súvislosti uvádza dôležité pravidlá:

⁴⁴ IFSW / IASSW, Ethics in Social Work: Statement of Principles, 2004, čl. 4.1.

⁴⁵ IFSW / IASSW, Ethics in Social Work: Statement of Principles, 2004, čl. 5.5.

⁴⁶ Guráň, P. a kol. Vzdelávací program nadstavbovej odbornej činnosti Odborné metódy práce v krízových situáciách, 2015.

Sociálny pracovník a asistent sociálnej práce informuje užívateľov služieb o spôsobe, rozsahu, možnostiach a dôsledkov, ako aj o predpokladaných neželaných rizikách odbornej pomoci.

Sociálny pracovník a asistent sociálnej práce si je vedomý svojich odborných a profesionálnych obmedzení a hraníc vlastnej kompetencie. Informuje klienta o možnostiach využívania všetkých služieb sociálnej práce a iných foriem pomoci, a to nielen v inštitúcii, v ktorej vykonáva sociálnu prácu. Je povinný zabezpečiť kontinuitu služieb a pomoci klientovi v prípade, že sú naďalej potrebné, hoci on sám z náležitých dôvodov končí s ich poskytovaním. Pokiaľ klientovi nie je schopný poskytnúť adekvátnu službu sociálnej práce, distribuuje ho svojmu kolegovi, inému pomáhajúcemu pracovníkovi alebo inštitúcii.

Okrem toho je potrebné uviesť, že v praxi sa sociálni pracovníci môžu stretnúť s množstvom situácií, kedy sa dostanú do konfliktu záujmy viacerých klientov užívajúcich služby v jednej organizácii. Rozhodovanie v takýchto situáciách je zložité a môže prinášať pre pracovníka dilemy rôzneho charakteru. Hoci sociálnemu pracovníkovi môže ísť o najlepší záujem klienta, otázne je v tomto prípade ktorého? Osobitý zreteľ by mal mať profesionálny pracovník na všetky osoby, ktoré sa nedokážu dostatočne zastupovať, brániť ani vyjadrovať (najmä deti, osoby s ťažkým zdravotným postihnutím, niektorí seniori a pod.). V niektorých prípadoch sociálni pracovníci musia chrániť klientku alebo klienta pred sebou samým a jeho sebapoškodzujúcimi prejavmi správania. Obzvlášť sem patrí práca so suicidálnymi klientmi a osobami s rozličnými psychickými poruchami. Jestvujú špecifické prípady, keď záujmy širšej spoločnosti (v podstate iných osôb) – zvlášť v oblasti bezpečnosti a práva – musia byť uprednostnené na úkor záujmov klienta (napr. v prípadoch násilnej trestnej činnosti, týrania detí). Reamer napríklad uvádza prípad sociálneho pracovníka pracujúceho s HIV pozitívnymi klientmi.⁴⁷ Prednosť pred zachovaním dôvernosti má informovanosť sexuálnych partnerov, ktorí boli, resp. sú v potenciálnom riziku infikovania.

6.4 Princíp rešpektovania profesionálnych hraníc

Ľudský vzťah je dôležitou súčasťou vykonávania profesie sociálna práca. Profesionálny vzťah musí mať aj svoje jasné hranice, a to najmä v priebehu profesionálneho kontraktu, v istých prípadoch aj po jeho ukončení. Jasne definované hranice v pomáhajúcich profesiách neochraňujú len klientov, ale aj samotných pracovníkov. Hranice by nemali byť dvojznačné. V anglickej literatúre sa v tejto súvislosti hovorí o *duálnych* resp. *viacnásobných vzťahoch* (dual/multiple relationships). Myslia sa tým ďalšie vzťahy, ktoré jestvujú popri primárnom profesijnom vzťahu, napr. rodinné, romantické, sexuálne, finančné alebo podnikateľské. Tieto vzťahy môžu zahmlieť hranice medzi profesionálmi a klientmi, ovplyvniť odborné posudky, potenciálne spôsobiť konflikt záujmov alebo zneužitie klientov.⁴⁸ Reamer uvádza, že vzťahy medzi sociálnymi pracovníkmi a klientmi založené na nejasných a neprehľadných duálnych, resp. viacnásobných vzťahoch, môžu byť deštruktívne. Rozlišuje pritom päť koncepčných kategórií, do ktorých môžu tieto patriť.⁴⁹ 1. intímne vzťahy; 2. hľadanie osobného prospechu; 3. ak profesionáli hľadajú odpovede na svoje vlastné emocionálne potreby alebo závislosti (napr. keď sa sami cítia osamelí

⁴⁷ Reamer, F. G. Ethical Standards in Social Work, 1998, s. 27.

⁴⁸ Mátel, A. a kol. Etika sociálnej práce, 2012, s. 159.

⁴⁹ Reamer, F. G. Social Work Values and Ethics, 2006, s. 109.

alebo sociálne izolovaní); 4. altruistické prejavy (napr. dávanie súkromného telefónneho čísla, darčiekov klientom, písanie nežných odkazov); 5. reakcie na nepredvídané okolnosti.

Niektoré etické kódexy uvádzajú potrebu profesionálnych hraníc medzi osobným a profesijným životom vo všeobecnej rovine.⁵⁰ Viaceré etické kódexy explicitne uvádzajú hranice v sexuálnej oblasti, ako napríklad americký etický kódex.⁵¹ V novom slovenskom etickom kódexe sa dočítame:

Sociálny pracovník a asistent sociálnej práce rešpektuje hranice medzi osobným a profesionálnym životom. Pracovné postavenie voči klientovi nesmie byť v žiadnom prípade zneužitá vo vlastný prospech, a neoprávnené výhody sexuálneho, politického, sociálneho alebo ekonomického charakteru. Suživatelmi služieb ani s ich blízkymi rodinnými príslušníkmi nenadväzuje partnerský alebo sexuálne orientovaný vzťah. Nezneužíva svoje postavenie na osobné obohatenie, ani na zvýhodňovanie svojich príbuzných a známych.

Reamer⁵² uvádza, že každá forma sexuálnych aktivít alebo kontaktov s klientkami alebo klientmi je všeobecne považovaná za samoučelnú a zneužívajúcu bez ohľadu na motív sociálneho pracovníka alebo pracovníčky. Platí to aj v prípadoch, keď ide o sexuálny vzťah vyžadovaný klientkami alebo klientmi. Ak sú títo zapletení do sexuálnych aktivít so svojimi sociálnymi pracovníkmi, bývajú zmätení povahou a zámerom takéhoto vzťahu a zvyčajne to má na nich škodlivý vplyv. Čo sa týka problematiky *sexuálneho zneužívania a sexuálneho násillia*, tuná nejde len o porušenie etických princípov, ale aj o násilnú trestnú činnosť. Prípady sexuálneho zneužívania klientov a klientok sociálnymi pracovníkmi veľmi negatívne ovplyvňujú verejnú mienku o povolání sociálnych pracovníkov a znižujú dôveryhodnosť verejnosti k nim. Preto je v etických kódexoch náležité uvádzať, že sociálni pracovníci nesmú sexuálne zneužívať žiadnu osobu.

6.5 Princípy rovnakého zaobchádzania a antidiskriminácie

Vzhľadom na rešpektovanie dôstojnosti a ľudských práv klientov je dôležité zdôrazniť, že ide o práva *každého* človeka bez rozdielu. Preto požiadavka rovnakého zaobchádzania a antidiskriminácie je integrálnou súčasťou takmer všetkých etických kódexov sociálnej práce. Slovenský etický kódex uvádza, že sociálny pracovník a asistent sociálnej práce sa usiluje zaistiť *rovnosť príležitostí*, prispieva k odstráneniu prejavov a príčin *diskriminácie a útlaku*. K jeho zodpovednosti voči pracovisku patrí aj *predchádzanie a odstránenie všetkých foriem diskriminácie a násillia na pracovisku*. V osobitom článku sa okrem toho uvádza:

Služby sociálnej práce sú poskytnuté každému žiadateľovi bez ohľadu na pôvod, farbu pleti, rasu, etnickú príslušnosť, národnosť, jazyk, vek, pohlavie, rod, sexuálnu orientáciu, zdravotný stav, vierovyznanie, politické presvedčenie, manželský a rodinný stav, sociálno-ekonomický status a bez ohľadu na to, ako sa podieľa na živote celej spoločnosti.

V sociologickom slovníku francúzskych autorov je uvedená jednoduchá definícia diskriminácie ako nespravodlivého zaobchádzania s ľuďmi na základe argumentov bez

⁵⁰ IFSW / IASSW, Ethics in Social Work: Statement of Principles, 2004, čl. 5.3.

⁵¹ National Association of Social Workers. Code of Ethics, 2008.

⁵² Reamer, F. G. Ethical Standards in Social Work, 1998, s. 83.

racionálneho základu.⁵³ Proces smerujúci k úplnej eliminácii diskriminačného posudzovania a zaobchádzania sa nazýva antidiskriminácia.⁵⁴ Požiadavka rovnakého zaobchádzania je postupne integrovaná do všetkých oblastí profesionálnej činnosti. Zaujímavé je, že medzinárodný etický kódex, ako aj slovenský etický kódex, antidiskrimináciu zaradili do oblasti sociálnej spravodlivosti, čo vychádza z potreby čeliť všetkým formám diskriminácie nielen na individuálnej, ale aj celospoločenskej úrovni. Cieľom je, aby bola antidiskriminácia súčasťou života celej spoločnosti. Odstraňovanie diskriminácie zo spoločnosti znamená aj odstraňovanie *predsudkov* (lat. *prejudicium*) o ktorých niekto výstižne povedal, že je „ľahšie rozbiť atóm než predsudok.“ Podľa Allporta⁵⁵ predsudok znamená zmýšľať o iných negatívne bez náležitého opodstatnenia. Tými „inými“ môžu byť napr. Židia, Rómovia, migranti, osoby s psychickými poruchami a pod. Etnický predsudok je antipatia, ktorá vychádza z chybných a strnulej generalizácie. Túto antipatiu možno pociťovať alebo vyjadriť. Môže byť namierená proti skupine ako celku, alebo proti jedincovi, pretože je príslušníkom tejto skupiny. Vo väčšine prípadov je zrejmé, že sa človek uchýľuje k selektívnemu výberu niekoľko málo vlastných spomienok, informácií z druhej ruky, mieša ich s fámami a príliš generalizuje. Asi nikto nemôže poznať *všetkých Židov, všetkých Rómov, všetkých migrantov, všetky mentálne postihnuté osoby* a pod. Negatívny postoj voči týmto skupinám *ako celku* je príkladom negatívneho zmýšľania bez náležitého opodstatnenia.

6.6 Princíp rešpektovania rôznorodosti

Medzi novšie etické princípy patrí *rešpektovanie rôznorodosti (respect diversity)*, a to nielen individuálnej, ale aj kultúrnej, sociálnej, etnickej, náboženskej, svetonázorovej a pod. Tomu zodpovedá kultúrne citlivá prax (*culturally sensitive practice*) sociálnej práce a systémovo uplatňovaný *kultúrny pluralizmus*. Najnovšia globálna definícia⁵⁶ považuje *rešpektovanie rozmanitosti* za ústredný princíp súčasnej sociálnej práce. Medzinárodné etické princípy zdôrazňujú potrebu uznania rôznorodosti nasledovne: „Sociálni pracovníci majú rozpoznať a rešpektovať etnickú a kultúrnu rôznorodosť v spoločnostiach, kde pracujú, berúc pri tom do úvahy individuálne, skupinové a komunitné odlišnosti.“⁵⁷ V nadväznosti na to slovenský etický kódex (2015) uvádza:

Sociálny pracovník a asistent sociálnej práce rešpektuje príslušnosť k sociálnym skupinám, národnostnú, náboženskú, etnickú a kultúrnu rôznorodosť jednotlivcov, skupín a komunit.

Rešpektovanie rôznorodosti v praxi znamená aj to, že klientka, klient, určitá skupina či komunita bude mať legitímne odlišné názory a spôsoby správania od názorov a správania sociálnej pracovníčky či pracovníka, resp. od majoritnej populácie. Vzhľadom na komunity alebo etnické skupiny je dôležité rozpoznať ich špecifiká, a to kultúrne, sociálno-ekonomické, náboženské atď. Sociálni pracovníci môžu svojím rešpektovaním a uznaním kultúrnej a sociálnej rôznorodosti svojich klientov a skupín prispieť k zmierneniu alebo odstráneniu negatívneho vnímania oných odlišných jedincov a skupín, ktorý je pre slovenskú spoločnosť stále príznačný.

⁵³ Boudon, R. et al. Sociologický slovník, 2004, s. 37.

⁵⁴ Na Slovensku tvorí ústredný legislatívny rámec ochrany proti diskriminácii Ústava SR a tzv. antidiskriminačný zákon č. 365/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov.

⁵⁵ Allport, G. W. O povaze předsudků, 2004, s. 519.

⁵⁶ IFSW / IASSW. Global Definition of Social Work (Melbourne) 2014.

⁵⁷ IFSW / IASSW. Ethics in Social Work: Statement of Principles, 2004, čl. 4.2.2.

6.7 Princípy sebaurčenia užívateľov služieb a autonómie

Právo na sebaurčenie (*right to self-determination*) uznáva potreby užívateľov sociálnych služieb slobodne robiť vlastné rozhodnutia a voľby. Banksová⁵⁸ rozlišuje negatívny a pozitívny význam sebaurčenia. V negatívnom zmysle ide o umožnenie niekomu konať podľa jeho vlastného výberu. V pozitívnom význame ide o vytvorenie podmienok, ktoré dotyčnému umožnia stať sa viac sebaurčujúcim, čo znamená pomôcť mu dosiahnuť stav, v ktorom bude mať schopnosť vidieť dosiahnuteľné možnosti. Princíp sebaurčenia znamená aj to, že záleží len na klientovi, či sa bude v procese sociálnej práce angažovať, alebo nie. Súčasťou práva na sebaurčenie je aj autonómia, čím sa rozumie spôsobilosť zaistiť svoje vlastné potreby, vykonávať nezávislé konania bez kontrolovania inými. Matulayová⁵⁹ autonómiu vymedzuje ako „relatívnu samostatnosť jedinca vzhľadom na sociálne okolie, ako schopnosť a možnosť viesť život podľa vlastných pravidiel a samostatne určovať ciele a vôbec, rozhodovať sa, uplatňovať slobodu výberu.“ Podľa nového slovenského etického kódexu k sebaurčeniu patrí aj *účasť na procese rozhodovania*. K právu na sebaurčenie patrí aj právo na prerušenie alebo ukončenie sociálnych služieb zo strany klienta, čo uvádza aj nový slovenský etický kódex:

Sociálny pracovník a asistent sociálnej práce akceptuje a podporuje ukončenie poskytovania služieb klientom vtedy, ak si títo dokážu pomôcť sami, služby sociálnej práce nie sú viac potrebné alebo neslúžia ich najlepším záujmom. Preventívna podpora klientov sa v takýchto prípadoch môže uskutočňovať prostredníctvom katamnézy.

Sociálne pracovníčky a pracovníci majú úlohu nielen podporovať svojich klientov k vedomiu vlastnej zodpovednosti a vlastným rozhodnutiam, ale aj k ich praktickému realizovaniu. K právu na sebaurčenie patrí aj právo na prerušenie alebo ukončenie sociálnych služieb zo strany klienta. Zvlášť u nedobrovoľných klientov treba zo strany sociálnych pracovníkov poskytnúť informácie o obmedzeniach vyplývajúcich z ukončenia poskytovania služieb, ale aj alternatívnych možnostiach poskytovania iných foriem pomoci. Vzhľadom na sociálne služby rešpektovanie autonómie znamená, že klient má mať moc a kontrolu nad vlastným životom a rozhodovať o ňom do tej miery, do akej mu to umožňujú jeho fyzické a psychické determinanty (vek, zdravotný stav, zdravotné postihnutie a pod.). Veľmi dôležitou úlohou sociálnych pracovníkov pri práci s klientmi s osobitými potrebami (mentálne, telesne alebo viacnásobne postihnutými osobami) je posúdenie, akú mieru autonómie a nezávislosti môžu títo v živote dosiahnuť. Dubayová a Hrebeňárová⁶⁰ správne konštatujú, že u osôb s mentálnym postihnutím sú možnosti výchovy k autonómii determinované ich mentálnym postihnutím, avšak dosiahnuť určitú mieru autonómie je možné aj u nich. Z hľadiska procesu by aj samotné posudzovanie malo byť realizované výhradne spolu s klientom. V zariadeniach pre seniorov alebo v domovoch sociálnych služieb by preto mali mať užívatelia služieb nielen dostatočné množstvo primeraných aktivít v priebehu dňa, ale aj možnosti na ich výber, resp. odmietnutie. Ak potrebujú k niektorým úkonom sebaobsluhy viacej času, treba, aby im dostatok času bol poskytnutý.

⁵⁸ Banks, S. *Ethics and Values in Social Work*, 2006, s. 48.

⁵⁹ Matulayová, T. *Etické hodnoty a dilemy v sociálnej práci*. In Aadland, E. *Etické reflexie v pomáhajúcich profesiách*, 2011, s. 67.

⁶⁰ Dubayová, T., Hrebeňárová, L. *Etické dilemy v špeciálnej pedagogike*. In Aadland, E. *Etické reflexie v pomáhajúcich profesiách*, 2011, s. 81.

6.8 Princíp participácie

Vo veľmi úzkom vzťahu s právom na sebaurčenie je právo na spoluúčasť (*right to participation*). Medzinárodný etický kódexu uvádza: „Sociálni pracovníci majú podporovať plné zapojenie a účasť ľudí, ktorí využívajú ich služby, takým spôsobom, aby mohli dosiahnuť zmocnenie vo všetkých aspektoch rozhodovania a konania, ktoré zasahujú ich život.“ Podobne aj nový slovenský etický kódex uvádza:

Sociálny pracovník a asistent sociálnej práce usiluje o zveľadenie klientových spôsobilostí, podporuje jeho vlastnú zodpovednosť a autonómiu, právo na sebaurčenie a spoluúčasť.

Řezníček⁶¹ zdôrazňoval, že kľúčom k úspešnej intervencii je motivácia klienta na spoluprácu. Strieženec⁶² výstižne uviedol, že spoluúčasť klientov na vlastnom sociálnom zabezpečení, v čase nepriaznivých životných situácií, si vyžaduje dostatočnú informovanosť o možnostiach takéhoto zabezpečenia, poznanie povinností, právnych postupov a inštitúcií, kde sa možno uchádzať o pomoc. Práve to je úlohou aj sociálnych pracovníkov. Títo by nemali riešenie problémov užívateľov sociálnych služieb vykonávať nikdy za nich. V tejto súvislosti preto upozorňujem, že sociálni pracovníci by sa mali skôr usilovať hľadať spôsoby zapojenia užívateľov služieb do riešenia vlastných problémov. Vhodnejšie by preto bolo hovoriť o spoluúčasti sociálnych pracovníkov na riešení sociálnych problémov klientov než opačne (o spoluúčasti klientov na riešení ich problémov sociálnymi pracovníkmi).

Dôležité je, že princíp participácie sa netýka len dospelých, zdravých klientov. Osobitú úlohu majú sociálni pracovníci v prípade klientok alebo klientov, ktorí majú obmedzenú alebo zníženú schopnosť rozhodovania (napr. u detí, osôb postihnutých niektorými druhmi psychických ochorení, poraneniami mozgu, u drogovu závislých osôb, osobami pozbavenými spôsobilosťou na právne úkony a pod.). Pre sociálnych pracovníkov je v takýchto prípadoch dôležité rozlišovať oblasti, v ktorých majú osoby zníženú alebo obmedzenú schopnosť rozhodovať, od tých, v ktorých môžu byť samostatní a kompetentní. Dôležité je identifikovať a hľadať ich silné stránky a podporovať v čo najväčšej miere ich spoluúčasť. Nový slovenský etický kódex vzhľadom zvýšene riziko porušovania tohto princípu u vybraných skupín klientov uvádza:

Aj v osobitých prípadoch klientov, ktorí majú dlhodobé alebo trvalé zdravotné postihnutie, obmedzenú spôsobilosť na právne úkony, detí, seniorov a iných zraniteľných skupín, sa sociálny pracovník a asistent sociálnej práce usiluje o dosiahnutie čo najväčšej miery ich autonómie a participácie na rozhodovaní ohľadom ich osoby.

6.9 Princíp zmocňovania a dôraz na silné stránky užívateľov služieb

Barker⁶³ vysvetľuje anglický výraz *empowerment* ako „proces pomoci jednotlivcom, rodinám, skupinám a komunitám vedúci k zvyšovaniu ich osobných, medziľudských, sociálno-ekonomických a politických síl a rozvíjaniu vplyvu na skvalitnenie ich prostredia.“ Thompson⁶⁴

⁶¹ Řezníček, I. Metody sociální práce, 1994, s. 47.

⁶² Strieženec, Š. Slovník sociálního pracovníka, 1996, s. 146.

⁶³ Barker, R. L. The Social Work Dictionary, 2003, s. 142.

⁶⁴ Thompson, N. Power and empowerment, 2007, s. 22.

ho charakterizoval ako pomoc ľuďom nadobudnúť väčšiu kontrolu nad svojim životom a okolnosťami. Chápať ho môžeme v troch rovinách:

- *osobnej (psychologickej)* – zahŕňa rozvíjanie dôvery, podporu sebaúcty a zlepšovanie zručností;
- *kultúrnej (diskurzívnej)* – zahŕňa pôsobenie na sústavu myslenia, napríklad ohľadom zmeny stereotypov;
- *štrukturálnej* – pôsobenie na širšie sociálne a politické záležitosti, napríklad chudobu ako štrukturálny problém.

Thompson⁶⁵ zdôrazňuje, že zmocňovanie nie je niečo, čo môžeme robiť *pre* ľudí, išlo by o protirečenie. Je to niečo, čo môžeme robiť *len s nimi*. Jednotlivci nemôžu byť zmocnení inými, ale môžu byť posilnení zmocniť samých seba, teda nadobudnúť väčšiu kontrolu nad svojim životom. Znamená to, že je dôležité rozvíjať spoluprácu v partnerstve a nekonať v protiklade s vôľou klientov.

Na Slovensku sa tento princíp v minulosti nazýval ako „pomoc k svojpomoci“. Nový etický kódex už uvádza tento princíp explicitne najmä vzhľadom na osobnú rovinu:

Sociálny pracovník a asistent sociálnej práce sa snaží sa posilňovať a zmocňovať ľudí do partnerstva v procese pomáhania... podporuje, posilňuje a zmocňuje klienta k vlastnej zodpovednosti, vlastným návrhom riešení, spoluúčasti a sebaurčeniu.

Havránková⁶⁶ výstižne v súvislosti s prípadovou sociálnou prácou uvádza, že ak sa pracovník zameriava na bezmocnosť klienta, posilňuje jeho závislosť a očakávanie pomoci. Ak sa sústredene zaoberá „patológiou“, môže sa stať, že posilní chorobu. Keď však klientovi sprostredkuje pochopenie, že má potenciál na riešenie svojho problému a v tomto vedomí ho podporuje, pomáha mu objavovať nové uhly pohľadu a tým aj nové spôsoby riešenia. Jeho sebaoptvrdenie potom môže viesť k rozvoju osobnej, rodinnej i sociálnej úspešnosti.

6.10 Princíp individuálneho prístupu ku klientovi

Tento princíp káže sociálnemu pracovníkovi vnímať sociálneho klienta ako jedinečné individuum s jeho špecifickými, neopakovateľnými danosťami, charakteristikami a vlastnosťami, ktoré musí sociálny pracovník pri práci s klientom akceptovať.⁶⁷ Marie Krakešová použila nasledovný obraz: „Ľudskému šťastiu a ľudskému dobru sa darí ako ušľachtilej rastline nielen vo veľkorysom a bohatom podniku, vybavenom najmodernejšími zariadeniami, ale aj tam, kde je súčasne postarané o dobre školený a zodpovedný personál, ktorý venuje každej rastline individuálnu starostlivosť.“⁶⁸ Nový slovenský etický kódex uvádza, že „sociálny pracovník a asistent sociálnej práce zaobchádza s každým človekom starostlivo a úctivo, majúci na zreteli individuálne rozdiely, kultúrnu, národnostnú a etnickú rôznorodosť“.

---

⁶⁵ Ibidem, s. 23.

⁶⁶ Havránková, O. Případová práce. In Matoušek, O. a kol. Metody a řízení sociální práce, 2008, s. 68.

⁶⁷ Por. Žilová, A. Úvod do teórie sociálnej práce, 2005.

⁶⁸ Krekešová-Došková, M. Psychogeneze sociálních případů. O vniku sociální úchylnosti, 1946, s. 7.

6.11 Princípy rešpektovania súkromia a dôvernosti informácií

Jednou z podstatných hodnôt sociálnej práce je *dôvera*, resp. *dôvernosť* (*confidentiality*) medzi sociálnym pracovníkom a klientom. Tá sa dosahuje z hľadiska práva najmä ochranou a ochranou osobných údajov.⁶⁹ To však z hľadiska etiky nie je postačujúce. Slovenský etický kódex preto uvádza:

Sociálny pracovník a asistent sociálnej práce rešpektuje klientovo súkromie. Dokumentuje len tie informácie, ktoré sú nevyhnutne potrebné pre poskytovanie služieb sociálnej práce. Je povinný chrániť všetku dokumentáciu užívateľov služieb pred zneužitím. Rešpektuje právo klienta nahliadať do dokumentácie týkajúcej sa jeho osoby.

Pre všetky situácie, ktoré sú v oblasti výkonu profesionálnej sociálnej práce platí zásadné pravidlo o mlčanlivosti. Sociálny pracovník a asistent sociálnej práce je povinný vyžiadať si súhlas klienta pri všetkých pracovných postupoch, ktoré priamo a nepriamo s ním súvisia, ako aj pri informovaní tretej osoby, k video alebo audiovizuálnemu zaznamenávaniu a ich zverejňovaniu pre študijné alebo vedecké účely... Povinnosť mlčanlivosti platí aj po skončení poskytovania služby alebo pracovného pomeru. Výnimky môžu byť odôvodnené len na základe vyššej etickej alebo zákonnej požiadavky.

K dôležitým etickým princípom patrí teda rešpektovanie súkromia (*privacy*) a zachovávanie všetkých dôverných informácií, ktoré sa dozvie sociálny pracovník o klientovi v priebehu profesijného vzťahu i po jeho skončení. Rešpektovanie súkromia je dôležité nielen v sociálnej práci s jednotlivcami a rodinou v ich prirodzenom prostredí, ale aj v rezidenčných zariadeniach sociálnych služieb. Práve tu sa nezriedka stáva, že sociálni pracovníci svojvoľne vstupujú do izby klienta alebo manipulujú s jeho súkromnými vecami. V súlade s etickým kódexom do oblasti súkromia je nutné zaradiť aj dokumentáciu vedenú za účelom poskytovania sociálnej služby. Dôležitým nástrojom rešpektovania dôvernosti informácií je dôsledné používanie „informovaného súhlasu“.

6.12 Holistický prístup

Ním sa v súčasnosti rozumie zaobchádzanie s každým človekom ako s celostnou bytosťou. Slovenský etický kódex vzhľadom naň uvádza:

Sociálny pracovník a asistent sociálnej práce rešpektuje a chráni biologickú, psychickú, kultúrnu, spirituálnu a sociálnu integritu klienta. Zaujíma sa o celého človeka v rámci rodiny, komunity, spoločenského a prirodzeného prostredia a usiluje sa o spoznávanie všetkých dôležitých aspektov jeho života. Zameriava sa na silné stránky jednotlivcov, skupín, rodín a komunit, ktorí užívajú služby sociálnej práce. Prispieva k začleneniu užívateľov služieb sociálnej práce do sociálnej siete podporných osobných vzťahov. Napomáha klientovi pri riešení problémov týkajúcich sa ďalších oblastí jeho života.

⁶⁹ Na Slovensku je ochrana súkromia legislatívne ukotvená v trestnom zákone (č. 300/2005 Z. z.) a ochrana osobných údajov najmä zákonom č. 122/2013 Z. z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Holistický prístup znamená vnímanie osoby nielen ako klienta sociálnej práce so sociálnym problémom, ale ako bio-psycho-kultúrno-spirituálno-sociálnej bytosti.⁷⁰ Tým sa v súlade s Organizácia OSN pre výchovu, vedu a kultúru vyjadruje skutočnosť, že identita človeka zahŕňa biologickú, psychologickú, sociálnu, kultúrnu a spirituálnu dimenziu.⁷¹ Preto je v sociálnej práci veľmi dôležité poznanie klienta vo všetkých týchto rovinách. Tomuto cieľu by mal byť prispôbený celý proces sociálneho hodnotenia a následnej intervencie.

Sociálny život z pozície celku je priesečníkom ekonomických, politických, kultúrnych, právnych, psychologických, sociologických, pedagogických, náboženských, etických, národnostných, etnických prvkov, ktoré majú charakter častí.⁷² Požiadavka celostnosti vnímania upozorňuje na potrebu vnímať sociálny život ako celok. Sociálny pracovník pri komunikovaní s klientom rešpektuje jeho súčasný stav, predchádzajúce postavenie, spôsob a príčiny reakcií, vplyv sociálneho prostredia, jeho individuálne predpoklady pre spoločný postup prekonávania sociálnych kolízií.⁷³ Žilová uvádza, že prístup komplexnosti v práci s klientom znamená dodržiavanie zásad celkového vnímania klienta v zložitosti jeho problémovej situácie, bez ohľadu na to, či je v právomoci sociálneho pracovníka riešiť všetky aspekty zistených skutočností.⁷⁴ V prípade, že riešenie niektorých skutočností sociálnej problematiky klienta presahuje kompetentnosť a právomoc sociálneho pracovníka, je jeho povinnosťou odporučiť klienta do inej inštitúcie alebo k inému odborníkovi, prípadne mu poradiť a informovať ho o iných možnostiach riešenia. Komplexný prístup podľa slovenského etického kódexu predpokladá nasledovné:

Sociálny pracovník a asistent sociálnej práce rešpektuje vedomosti, spôsobilosti a praktické skúsenosti kolegov a ostatných odborných pracovníkov...

Činnosť sociálnej práce vykonáva interdisciplinárne v kooperácii s inými profesiami ako aj so všetkými osobami a inštitúciami, ktoré môžu napomôcť k optimálnemu sociálnemu fungovaniu klientov.

Sociálny pracovník a asistent sociálnej práce si je vedomý svojich odborných a profesionálnych obmedzení a hraníc vlastnej kompetencie. Informuje klienta o možnostiach využívania všetkých služieb sociálnej práce a iných foriem pomoci, a to nielen v inštitúcii, v ktorej vykonáva sociálnu prácu. Je povinný zabezpečiť kontinuitu služieb a pomoci klientovi v prípade, že sú naďalej potrebné, hoci on sám z náležitých dôvodov končí s ich poskytovaním. Pokiaľ klientovi nie je schopný poskytnúť adekvátnu službu sociálnej práce, distribuuje ho svojmu kolegovi, inému pomáhajúcemu pracovníkovi alebo inštitúcii.

7 Vzdelávanie študentov sociálnej práce a sociálnych pracovníkov k etickej senzitivnosti⁷⁵

Výsledkom vysokoškolského vzdelávania (*learning outcomes*) má byť sústava vedomostí (*knowledge*), zručností (*skills*) a kompetencií (*competence*), ktoré sú kľúčové nielen pre

⁷⁰ Mátel, A., Schavel, M. Aplikovaná sociálna patológia v sociálnej práci, 2011, s. 98.

⁷¹ UNESCO, Universal Declaration on Bioethics and Human Rights, 2005.

⁷² Strieženeč, Š. Teória a metodológia sociálnej práce, 2006, s. 53.

⁷³ Ibidem, s. 35.

⁷⁴ Žilová, A. Úvod do teórie sociálnej práce, 2005, s. 73.

⁷⁵ Kapitola vychádza s autorovho príspevku Mátel, A. 2012. „Teoretizovanie praxe“ v slovenskej sociálnej práci: výzva pre (ďalšie) vzdelávanie sociálnych pracovníkov. In Výzvy a trendy vo vzdelávaní v sociálnej práci, 2012.

individuálny rast, ale aj konkurencieschopnosť, zamestnanosť a sociálnu súdržnosť. Vzhľadom na odbornú prípravu sociálnych pracovníkov na vysokých školách je nutné udržiavať veľmi úzke spojenie sociálnej práce ako profesie a vedy, praxe a teórie, praktických zručností a odborných spôsobilostí. Vzdelávanie k etickej citlivosti by malo patriť nielen pregraduálnemu vzdelávaniu asistentov sociálnej práce, graduálnemu vzdelávaniu sociálnych pracovníkov, ale aj k celoživotnému vzdelávaniu všetkých sociálnych pracovníkov, vrátane tých, ktorí vykonávajú samostatnú prax.⁷⁶

Tradičný prístup vyučovania teórie sociálnej práce je prezentovanie opisov teórií v pregraduálnom a graduálnom vysokoškolskom štúdiu a následné povzbudzovanie študentov aplikovať teóriu v praxi. Podobne to platí aj vzhľadom na etiku. Tradičný prístup je založený na prezentovaní základných etických teórií (ktoré nezriedka vyučujú experti na filozofiu, etiku alebo teológiu) a následné nabádanie študentov k ich aplikácii v praxi. Sociálni pracovníci by následne mali vedieť implementovať poznatky zo základov etiky do rozličných situácií sociálnej práce vzhľadom na konkrétne situácie a sociálne služby. Tento prístup má však niekoľko fundamentálnych problémov súvisiacich s takými faktormi, ako sú obmedzenia ľudskej pamäte, či rôzne rozptyly. Porozumieť (etickej) teórii v jej abstraktnej rovine a s odstupom času ju využiť v praxi je veľmi zložitá. Problematickosť tohto prístupu sa prehlbuje vtedy, ak študenti sociálnej práce nemajú dostatočne zabezpečenú kvalitnú odbornú prax. Formalizmus k odbornej praxi, či už zo strany študentov alebo poskytovateľov sociálnych služieb, prehlbuje vzdialenosť medzi akademickým vyučovaním (etickej) teórie a možnosťou jej overovania v praxi. V tomto kontexte aj mnohí študenti vnímajú (etickú) teóriu ako málo použiteľnú v praxi a neschopnú dať priame odpovede na praktické otázky.

Alternatívou k tomuto prístupu je koncept *kriticky reflexívnej praxe* (angl. *critically reflective practice*). Podľa Barbry Teaterovej⁷⁷ by sociálni pracovníci mali kriticky posudzovať, evaluovať a reflektovať svoju vlastnú prax, čo môžeme aplikovať aj na jej etickú rovinu. Tá si od sociálnych pracovníkov vyžaduje, aby robili (etickú) reflexiu svojej práce a kriticky nad ňou uvažovali. Modelom kriticky reflexívnej praxe je tímová, prípadne supervízna reflexia prípadových štúdií alebo kazuistik v rámci *case-based approach* (prístupu založenom na reflexii prípadov). V oblasti etiky sociálnej práce veľmi zaujímavý projekt priniesli do sociálnej práce Britka Sarah Banksová a Dánka Kirsten Nøhrvá.⁷⁸ Išlo o projekt medzinárodnej organizácie FESET (Formation d'Éducateurs Sociaux Européens), čiže Európskej asociácie tréningových centier pre sociálno-vzdelávaciu prácu s názvom European Social Ethics Project, ktorý bol realizovaný od roku 1998. Jeho hlavnou náplňou bola systematická práca s „etickými kazuistikami“, ich etickou reflexiou a užívaním pre výskum a vzdelávanie v etike sociálnej práce. Ide pritom o špecifickú metodológiu „naratívnej etiky“, ktorá užíva príbehy z praxe na objasnenie etickej reflexie a rozhodovania. V tomto prístupe sa nezačína s prezentovaním teórie etiky, ale reflexia začína konkrétnymi prípadmi z praxe, ktoré sú prezentované v rámci systému a špecifických okolností, v akých sa vyskytli. Spoločnou reflexiou sa hľadajú eticky korektné postoje k danému prípadu, prihliadajúc na teoretické znalosti z filozofických konceptov etiky, etické hodnoty a princípy

---

⁷⁶ Napríklad v koncepte postgraduálneho vzdelávania klinických sociálnych pracovníkov v USA je špecifikované, že z 30 hodín ďalšieho vzdelávania za dva roky musia byť minimálne 3 hodiny zamerané na etiku. Por. Mátel, A. Klinická sociálna práca z hľadiska odbornej lexiky a terminológie, 2015.

⁷⁷ Teater, B. An Introduction to Applying Social Work Theories and Methods, 2010.

⁷⁸ Banks, S., Nøhr, K. (eds.). Practising Social work Ethics around the World. Cases and commentaries, 2012.

prezentované v etických kódexoch sociálnej práce, špecifiká danej organizácie a podobne. „Kazuistika pritom nie je normatívnou teóriou, ale metódou pre robenie etického posúdenia a rozhodnutia. Pri etike založenej na kazuistikách zohráva kľúčovú rolu morálne rozvažovanie“.⁷⁹

Požiadavku etickej zodpovednosti voči školám sociálnej práce je nutné explicitne uvádzať v etickom kódexe. Nezriedka sa študenti sociálnej práce, ako aj vysokoškolskí odborní asistenti, ktorí pre nich zabezpečujú odbornú prax, stretávajú s odmietnutím a negatívnym postojom vedúcich pracovníkov v zariadeniach sociálnych služieb: „Máme veľa práce... málo personálu... Nebude sa im mať kto venovať... Budú tu len prekážať...“ a pod. Medzinárodne akceptované etické princípy preto uvádzajú, že „sociálni pracovníci majú byť ochotní spolupracovať so školami sociálnej práce, aby podporili študentov sociálnej práce pri získavaní kvalitného praktického výcviku a aktuálnych praktických znalostí“.⁸⁰ Slovenský etický kódex uvádza, že sa sociálny pracovník a asistent sociálnej práce snaží získavať a rozvíjať odborné poznatky a uplatňovať ich v profesionálnej praxi, a to aj spoluprácou so školami sociálnej práce. Túto zodpovednosť reflektuje aj vzhľadom na študentov svojho odboru:

Sociálny pracovník a asistent sociálnej práce má ochotne poskytovať odborné vedomosti a zručnosti študentom sociálnej práce počas výkonu ich odbornej praxe na pracovisku (čl. 2.5.5).

Samotný nový slovenský etický kódex má aspiráciu byť oporou aj pre študentov sociálnej práce.

Poznanie, dodržiavanie a šírenie princíпов etického kódexu sa odporúča aj u študentov sociálnej práce, najmä vzhľadom na výkon odbornej praxe (čl. 4.3).

Podľa Levickej nesú vzdelávatelia v sociálnej práci nasledovnú zodpovednosť vzhľadom na edukáciu v etike⁸¹:

- aby informácie, ktoré odovzdávajú, boli v súlade s najnovším vedeckým poznaním a aby zároveň zodpovedali etickým princípom profesie;
- aby sa podieľali na procese interiorizácie profesijnej etiky študentov;
- aby študentom pomohli porozumieť vlastnému hodnotovému systému a procesom spojeným s etickou voľbou;
- aby mali porozumenie pre akútne pocity chaosu, anxiety, či viny, ktoré môžu vyvolávať rozhodnutia, ktoré sociálni pracovníci musia robiť a tiež môžu byť spôsobené rolami, ktoré zastávajú, a vedeli pomôcť študentom orientovať sa v týchto pocitoch;
- poskytovať dostatočné príležitosti pre nacvičovanie situácií a učenie zo skúseností, napr. formou praktických tréningov orientovaných na tréning morálnej voľby, rozvoj zručností orientovaných na kritickú sebareflexiu.

Matulayová⁸² pripomína, že k významným didaktickým otázkam patrí aj voľba edukačných metód. V európskom priestore k základným metódam patrí využívanie prípadových štúdií,

---

⁷⁹ Ibidem, s. 9.

⁸⁰ IFSW / IASSW. Ethics in Social Work: Statement of Principles, 2004, čl. 5.9.

⁸¹ Levická, J. Etická dilemata v každodenní praxi sociálných pracovníků. In Kappl, M. et al. Etika sociální práce, 2010, s. 22-23.

⁸² Matulayová, T. Ako učiť profesijnú etiku sociálnej práce. In Ondrušková, E. et al. Realita a vízia sociálnej práce, 2010, s. 113.

sokratovský dialóg, videonahrávky v skupinových diskusiách, či tréning etického reflektovania a využívanie rôznych modelov etického uvažovania a rozhodovania.

8 Problémové oblasti a perspektívy ďalšej etickej diskusie na Slovensku

V priebehu pripomienkového procesu tvorby etického kódexu odborníci z MPSVaR presadili tri zásadné úpravy v kódexe, ktoré budú predmetom ďalšej diskusie. Zásadným princípom na ktorí poukazovali bola skutočnosť, aby etický kódex nezaväzoval tretiu stranu, než sú sociálni pracovníci a asistenti sociálnej práce.

Prvým bodom bola záväznosť etického kódexu pre všetkých sociálnych pracovníkov a asistentov sociálnej práce (ďalej „SP a ASP“) bez rozdielu. Tento koncept prijali členovia etickej skupiny prípravného výboru ako zásadný. Navrhnuté bolo znenie: *„Kódex je záväzný pre všetkých sociálnych pracovníkov, asistentov sociálnej práce nezávisle od spôsobu výkonu, pracovnej pozície, prostredia v akom pôsobia a osôb, ktorým poskytujú služby sociálnej práce.“* Tvorcovia z pracovnej skupiny sa odvolali na ustanovenie zákona podľa ktorého je komora profesijnou organizáciou, ktorá vydáva etický kódex SP a ASP. Ako profesijná organizácia má právo regulovať etickú dimenziu výkonu práce, podobne ako má kompetenciu regulovanie výkonu samostatnej praxe výkonu sociálnej práce. Otázkou zostával spôsob sankcionovania pri porušení etického kódexu. Do úvahy pritom museli byť brané tri skupiny výkonu sociálnej práce vzhľadom na aktérov: a) SP a ASP – členovia komory; b) SP nečlenovia komory vykonávajúci samostatnú prax; c) SP a ASP – nečlenovia komory. Pre prvé dve skupiny má komora právomoc zasiahnuť prostredníctvom disciplinárneho konania alebo odobratím resp. pozastavením povolenia vykonávať samostatnú prax, pre tretiu skupinu nemá komora fakticky žiadnu disciplinárnu právomoc. V tomto prípade sa počítalo s tým, že disciplinárna komisia vydá osobitý predpis, ktorým by sa upravoval postup v takýchto prípadoch, pričom by sa mohol využívať morálny apel na zamestnávateľov, kde pracujú SP / ASP u ktorých došlo k porušeniu etického kódexu (napr. formou upozornenia, zverejnením informácií na webovej stránke a pod.). Tvorcovia legislatívy sa však odvolali na (pomerne nešťastnú) formuláciu zákona, podľa ktorej *„etickej kódex, ktorý je po schválení snemom komory pre členov komory záväzný“*. Záväznosť kódexu sa tým rozdelila na dve skupiny vzhľadom na členstvo v komore. Pre členov komory bolo možné použiť formuláciu, že SP / ASP je *povinný* vykonávať sociálnu prácu v súlade s etickým kódexom, ale pre ostatných bolo utvorená „jemnejšia formulácia“ s textom, že *„dodržiavanie etického kódexu je v najväčšom záujme všetkých SP a ASP nezávisle od statusu člena komory.“* V tomto prípade ide o veľmi zásadnú konsekvenciu konceptu dobrovoľného členstva v komore ako bola prijatá v profesijnom zákone. V praxi sa takto môžu vytvárať paralelne dva spôsoby etického (ne)konania SP a ASP. Stačí len nebyť členom komory a už nejestvuje záväzok povinnosti dodržiavania etického kódexu. Etický kódex sa pre členov komory môže stať príťažou a nečlenstvo v komore výhodou.

Druhým sporným bodom bola formulácia v časti venujúcej sa zodpovednosti voči pracovisku. Sociálne pracovníčky a pracovníci z praxe často upozorňovali – a to už aj v znení staršieho slovenského etického kódexu – že v texte je jednostranná zodpovednosť pracovníkov voči zamestnávateľom a zamestnávateľským organizáciám, ale chýba tu princíp reciprocity. Novšie etické kódexy preto pomenovávajú túto oblasť ako zodpovednosť voči pracovisku, pričom jej dôležitou súčasťou je aj zodpovednosť zamestnávateľov. V navrhovanom znení boli zdôraznené

najmä dve problémové oblasti – účasť na ďalšom vzdelávaní a supervízia, ktoré si v mnohých organizáciách musia zabezpečiť pracovníci často vo svojom voľnom čase (cez dovolenku) a na vlastné náklady. V texte stálo, že „sociálny pracovník a asistent sociálnej práce má právo očakávať od zamestnávateľa utvorenie takých pracovných podmienok, ktoré mu umožnia poskytovanie kvalitných služieb klientom, ako aj profesionálnu starostlivosť o seba, najmä prostredníctvom sústavného vzdelávania a pravidelnej supervízie.“ Predpokladom bola aj skutočnosť, že sociálni pracovníci môžu byť aj v riadiacich pozíciách organizácií. Tento článok bol z finálneho znenia vypustený s odôvodnením, že sa nedajú ukladať (aj keď cez „právo“) povinnosti niekomu inému. SP a ASP sa však takto ocitajú v situácii, že ak pracujú v organizáciách, ktoré nemajú podľa osobitého zákona povinnosť zabezpečiť supervíziu, môžu mať veľmi sťažený prístup k nej z finančných a časových dôvodov. V tejto súvislosti sa opätovne otvorila otázka o dôležitosti sformulovania širšieho etického kódexu sociálnej práce, ktorý by nahliadal na jej výkon vo všetkých jej dimenziách (ako profesie, vedy aj vzdelávania) celistvo a podľa princípov recipacity.

Tretím sporným bodom bola formulácia v oblasti zodpovednosti SP / ASP ohľadom „výhrady vo svedomí“, ktorý je zvyčajne súčasťou práva na slobodu myslenia, svedomia a náboženského presvedčenia. Na Slovensku jestvuje dokonca právny precedens, pretože výhrada vo svedomí je súčasťou zmluvy medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami,⁸³ zákona o zdravotnej starostlivosti⁸⁴, ako aj zákona o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.⁸⁵ Túto je súčasťou Etického kódexu zdravotníckeho pracovníka. Navrhovaný text bol v zásade jeho kópiou. Navrhovateľky z etickej skupiny prípravného výboru ho uviedli kvôli pôsobeniu sociálnych pracovníkov v zdravotníctve a kvôli viacerým etickým dilemám ku ktorým dochádza v praxi sociálnej práce. Text znel nasledovne: „Od sociálneho pracovníka a asistenta sociálnej práce nemožno vyžadovať také konanie alebo spoluúčasť na ňom, ktoré odporuje jeho svedomiu, okrem prípadov bezprostredného ohrozenia života alebo zdravia osôb.“ Z obavy, aby „výhrada vo svedomí“ nebola v sociálnej práci svojvoľne zneužívaná a z obavy pred reakciou širokej verejnosti, toto ustanovenie bolo v návrhu etického kódexu vypustené a odsunuté do ďalšej diskusie v rámci profesijnej rady komory. V tomto kontexte platia tvrdenia Grey⁸⁶, ktorá poukázala na paradoxnú skutočnosť, že spoločnosť vyžaduje, aby sa sociálny pracovník riadil pozitívnymi hodnotami, aby to bol človek s charakterom a pevnými zásadami. Sociálni pracovníci vytvárajú svoje etické kódexy a dobrovoľne prijímajú záväzky, ktoré z nich vyplývajú. Na druhej strane, istá časť verejnosti odopiera sociálnym pracovníkom, zdravotníkom a ďalším pomáhajúcim profesionálom právo na výhradu vo svedomí pri výkone ich povolania. „Očakáva, že sociálny pracovník pri výkone svojho povolania zaprie svoje vlastné hodnoty a prispôbi sa hodnotovému rebríčku klienta. Toto je však nesprávna interpretácia akceptovania klienta“.⁸⁷ Akceptovanie klienta znamená jeho prijatie ako ľudskej bytosti hodnej úcty a porozumenia, niekedy i napriek

⁸³ Čl. 7 ods. 1 zákona č. 250/2002 Z. z. Zmluva medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami.

⁸⁴ § 12, ods. 2 zákona 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁸⁵ Zákon č. 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁸⁶ Grey, E. Sociálny pracovník a výhrada vo svedomí. In Aplikovaná etika v sociálnej práci 2, 2013.

⁸⁷ Rothman, J. C. From the front lines: Student cases in social work ethics, 1998.

hodnotám, ktoré vyznáva. Vo vzťahu sociálny pracovník – klient je potrebný vzájomný rešpekt a dôvera založená na pravde. Nie je reálne, aby profesionál, ktorému na klientovi záleží a chce mu naozaj pomôcť, ponúkal klientovi riešenia, ktoré sám považuje za zlé. Na druhej strane, sociálny pracovník rešpektuje autonómne rozhodnutie klienta, s ktorým nesúhlasí, ak takéto rozhodnutie nie je v rozpore so zákonom. Sociálny pracovník má mať zaručené všetky ľudské práva, tak, ako každý iný človek. Tieto práva mu nemožno upierať ani pri výkone jeho povolania. Ak by sa to dialo, bola by to diskriminácia.⁸⁸ To, čo však zostalo integrálnou súčasťou nového slovenského etického kódexu je formulácia, že sociálny pracovník koná s „ohľadom na vlastné zdroje, hranice a len do tej miery, aby nebolo ohrozené jeho vlastné zdravie.“

Tieto a ďalšie otázky budú predmetom ďalšej etickej diskusie, či už v rámci komory alebo v širšej profesijnej komunite. V prípade konsenzu môžu byť v budúcnosti integrované do praxe, či už v podobe legislatívnych zmien, revízií etického kódexu alebo prostredníctvom širšie koncipovaného kódexu sociálnej práce. Limitom súčasného Etického kódexu sociálnych pracovníkov a asistentov sociálnej práce v SR je, že nezahŕňa sociálnu prácu v celom jej rozsahu. Prikláňame sa preto k myšlienke, aby sociálni pracovníci, vzdelávatelia a výskumníci v sociálnej práci sformulovali aj širšie chápaný etický kódex sociálnej práce, kde budú reflektované z pohľadu etiky všetky jej aspekty nielen ako profesie, ale aj ako akademickej a vednej disciplíny.

Hoci súčasné finálne znenie kódexu schválilo valné zhromaždenie komory, ide v zásade o otvorený dokument. Samotný kódex preto uvádza minimálne pravidlá evaluácia, takým spôsobom, že je stanovená minimálna trojročná hranica jeho vyhodnocovania a revízie. Inštitucionálnu zodpovednosť za ňu nesie, v súlade s profesijným zákonom, profesijná rada komory (autor prednášky je jej členom). Tá je zložená nielen zo zástupcov z radov sociálnych pracovníkov a asistentov sociálnej práce, ale aj z odborníkov z vedeckej a akademickej oblasti.

9 Identifikovanie profesijných hodnôt sociálnej práce na Slovensku ako výskumný problém⁸⁹

Autor prednášky v súčasnosti realizuje ako zodpovedný riešiteľ projekt základného výskumu zameraný na identifikáciu profesijných hodnôt sociálnej práce v Slovenskej republike.⁹⁰ Samotná identifikácia hodnôt pozostáva z dvoch fáz projektu. V prvej fáze prebehla identifikácia kľúčových hodnôt profesie sociálna práca v medzinárodných a národných etických kódexoch. Táto fáza bude východiskom pre tvorbu výskumného nástroja na identifikovanie profesijných hodnôt sociálnej práce v podmienkach Slovenskej republiky. Druhá fáza bude zameraná na samotnú realizáciu výskumu. Profesijné hodnoty sociálnej práce v SR budú identifikované u sociálnych pracovníkov štátnej správy, samosprávy a neziskového sektora ako aj vzdelávateľov v sociálnej práci. Očakávaným výstupom výskumu bude presnejšie a precíznejšie identifikovanie

---

⁸⁸ Grey, E. Ibidem.

⁸⁹ Táto kapitola vychádza z príspevku Mátel, A., Mališková, Z. Eticky senzitivna sociálna práca predneseného na konferencii Res socialis v Trnave (15.-16. 10. 2015).

⁹⁰ Výskum Vega 1/0335/15 Identifikovanie profesijných hodnôt sociálnej práce v Slovenskej republike (2015 – 2017).

profesijných hodnôt sociálnej práce, zdefinovanie kľúčových hodnôt a ich následná komparácia s hodnotami obsiahnutými v medzinárodných a národných etických kódexoch.

K aktuálnym parciálnym cieľom výskumu je voľba vhodnej výskumnej metodológie a výskumných metód. Medzi priekopníkov tvoriacich merací nástroj na zisťovanie hodnotovej orientácie jedinca sa radí Spranger. Už v roku 1928 zostrojil dotazník na zisťovanie hodnotovej orientácie. Ďalší nástroj na meranie ľudských hodnôt *Study of Values* zostrojili v roku 1960 Allport, Vernon, Lindzey. Rokeach poskytol hlavný impulz k štúdiu hodnôt po období vrcholu behaviorizmu. Predpokladal, že každý jedinec, ktorý prešiel socializačným procesom, získal určitý súbor presvedčení o spôsoboch správania a o cieľových stavoch existencie, ktoré považuje za osobné a sociálne žiaduce. Rozdeľoval hodnoty na cieľové a inštrumentálne, pričom inštrumentálne hodnoty sú tie pomocou ktorých sa zmysel života a cieľové hodnoty naplňajú. Na meranie dôležitosti jednotlivých hodnôt zostrojil Rokeach metodiku nazvanú Rokeach Value Survey.⁹¹ Významným súčasným autorom zaoberajúcim sa výskumom hodnotovej orientácie a medzi kultúrnym porovnávaním hodnôt je Schwartz. Metodika, ktorú využíva sa nazýva Schwartz Value Survey. Schwartz⁹² definuje hodnoty ako žiaduce ciele líšiac sa vo svojej dôležitosti, ktoré slúžia ako vodcovské princípy v živote ľudí. Predpokladá, že hodnoty môžu ovplyvňovať konanie, čo naznačuje jeho chápanie hodnôt ako vodcovských princíпов v živote ľudí. V Schwartzovej teórii hodnôt sú jednotlivé hodnoty definované prostredníctvom motivačného cieľa. Ten tvorí podstatu hodnoty. Hodnoty tvorené rovnakým cieľom vytvárajú tzv. motivačný typ hodnoty. Schwartz derivoval 10 motivačne odlišných hodnotových typov.

Niektoré výskumy hodnôt v sociálnej práci nadväzujú na psychologické výskumy a sú zamerané na identifikovanie osobných hodnôt profesionálnych pracovníkov. Napríklad španielski výskumníci Francisca Rosa Jiménez-López a kol.⁹³ zrealizovali komparatívny výskum osobných hodnôt študentov z troch odborov, a sice ošetrovatel'stva, fyzioterapie a sociálnej práce. Použili pritom *Report of Personal Values*, ktorý v Španielku skoncipoval Jesús Gil Roales-Nieto.⁹⁴ Ide o výskumný nástroj s otvorenými otázkami, kde participanti píšú svoju hodnoty, ktoré usporadujú a prioritizujú. Maximálny počet hodnôt je 10. Teoretické východisko výskumu pritom tvorila teória zmeny hodnôt (theory of value change). Všetky tri skúmané profesijné odbory mali spoločné kategórie hodnôt, ktorými sú sociálne vzťahy, dôležitosť rodiny a etické hodnoty. Študenti sociálnej práce okrem toho uprednostňovali individualizmus, solidaritu, toleranciu a univerzálne hodnoty.

V sociálnej práci sú hodnoty viac študované v teoretickej rovine, než skúmané empiricky. Predmetom výskumov sú predovšetkým v severnej Amerike a v západnej Európe. Vo viacerých štúdiách výskumníci skúmali ako sa menia hodnoty v priebehu vzdelávacieho procesu sociálnych pracovníkov. Výsledky boli rôznorodé. Niekoľkí výskumníci⁹⁵ zistili významné pozitívne rozdiely alebo zmeny v „hodnotových postojoch“ študentov vzhľadom na vzdelávací proces

⁹¹ Por. Ištvániková, L., Čižmárik, M. Hodnoty a hodnotové orientácie v zrkadle dejín, 2007.

⁹² Schwartz, S. H. Basic Human Values: Theory, Measurement, and Applications, 2006.

⁹³ Jiménez-López, F. R. Profile of Personal Values for Health Sciences Students, 2012.

⁹⁴ Roales-Nieto, J. G. Cambio social y cambio personal. Estudio preliminar del cambio de valores en una muestra intergeneracional, 2009; por. Roales-Nieto, J. G., Segura A. Intergenerational Differences in Materialism and Postmaterialism Values in a Spanish Sample, 2010.

⁹⁵ McLeod a Meyer, 1967, Merdinger, 1982; O'Connor a Dalgleish, 1986, Sharwell, 1974, Web, Linn, Hirsh, Stein, a Furdon, 1976.

(úrovne vzdelávania). Iní autori⁹⁶ zistili významnú zmenu naopak v zápornom smere vzhľadom na vzdelávací proces.⁹⁷ Hodnoty sociálnej práce sú tiež vnímané ako dôležité súčasti rozhodovania sociálnych pracovníkov. Doyle, Miller, Mirza⁹⁸ zistili významnú závislosť medzi mierou stotožnenia sociálnych pracovníkov s hodnotami sociálnej práce a voľbou konania v etickej dileme. Kit Yeung et al.⁹⁹ vo svojej kvalitatívnej štúdií poukazovali na vplyv preferencie hodnoty, resp. vyššej miery stotožnenia s konkrétnou hodnotou u študentov sociálnej práce a študentov ošetrovateľstva na rozdielne rozhodnutie v praxi. Hoci hodnoty zohrávajú významnú úlohu v rozhodovaní, ich prijatie v praxi sociálnych pracovníkov je rozmanité a môže závisieť na rovnováhe medzi ideálmi a realitou v praxi, vplyve konkrétnych situácií a osobných hodnotách sociálnych pracovníkov. Treba však poukázať, že skúmané neboli hodnoty samotné, ale etické rozhodovanie v teoretických situáciách. Vo výskume bolo poukázané aj na miešanie osobných, kultúrnych, profesijných a organizačných hodnôt. Kathleen Boland¹⁰⁰ sa zaujímalá o vzťah medzi mierou stotožnenia s hodnotami sociálnej práce u sociálnych pracovníkov pracujúcich v nemocnici a schopnosťou identifikovať etické dilemy. Zo získaných dát však nezistila významný vzťah.

Na meranie hodnôt v sociálnej práci sa používajú rôzne nástroje. Mnohé z týchto nástrojov boli vyvinuté a overené v iných disciplínach. Avšak štúdie, v ktorých boli použité práve tieto nástroje, boli úspešnejšie v identifikácii zmien v požadovaných smeroch ako štúdie, v ktorých boli použité nástroje vyvinuté v sociálnej práci. To naznačuje možnosť, že najmodernejšie nástroje na meranie hodnôt v sociálnej práci nemusia byť také „kvalitné“ ako nástroje vyvinuté v iných odboroch, v ktorých zohráva tvorba výskumných nástrojov ústrednú úlohu.¹⁰¹ Cathy Pike hovorí o štyroch nástrojoch na meranie hodnôt sociálnej práce.¹⁰² Z nich sa využívajú predovšetkým dva, a síce *Professional Opinion Scale*, ktorej autorkou je Ann Abbott¹⁰³ a *Humanity Attitude Scale* od Tiny Howard a Jima Flaitz.¹⁰⁴ Hoci tieto nástroje dokážu rozpoznať rozdiely v miere stotožnenia s hodnotami sociálnej práce medzi sociálnymi pracovníkmi a pracovníkmi v iných profesiách, žiadny z nich (ktoré uvádza Pike) nerozlíšil rozdiely medzi sociálnymi pracovníkmi na rôznych úrovniach profesionálneho vzdelávania. Táto neschopnosť rozlíšiť jemné rozdiely je podľa Abbottovej¹⁰⁵ skôr spôsobená nedostatkom nástrojov ako tým, že by medzi sociálnymi pracovníkmi, resp. študentmi sociálnej práce v rôznom stupni štúdia neexistovali rozdiely. Abbott vytvorila v roku 1988 škálu, ktorá pozostávala zo štyroch kľúčových hodnôt: 1. základné (ľudské) práva, 2. sociálna zodpovednosť; 3. sociálna spravodlivosť; 4. sebaurčenie. V roku 1999 distribuovala dotazník na dvoch medzinárodných konferenciách, kde získala súbor 128 respondentov z viac ako 25 krajín. Jej hypotézou bolo, že

---

⁹⁶ Cryns, 1977, Varley, 1968.

⁹⁷ Pike, C. K. Development and Initial Validation of the Social Work Values Inventory, 1996.

⁹⁸ Doyle, O. Z., Miller, S. E., Mirza, F. Y. Ethical Decision-Making in Social Work: Exploring Personal and Professional Values, 2009.

⁹⁹ Yeung, K. S. S. et al. Social Work Ethical Decision Making in an Inter-Disciplinary Context, 2009.

¹⁰⁰ Boland, K. Ethical Decision-Making Among Hospital Social Workers, 2006.

¹⁰¹ Pike, C. K. Development and Initial Validation of the Social Work Values Inventory, 1996.

¹⁰² Abbott, 1988, Howard a Flaitz, 1982, McLeod a Meyer, 1967, Varley, 1963, por. Pike, C. K. Development and Initial Validation of the Social Work Values Inventory, 1996.

¹⁰³ Abbott, A. A. A Confirmatory Factor Analysis of the Professional Opinion Scale: A Values Assessment Instrument, 2003.

¹⁰⁴ Howard, T. U., Flaitz, J. A scale to measure the humanistic attitudes of social work students, 1982.

¹⁰⁵ Abbott, A. A. A Confirmatory Factor Analysis of the Professional Opinion Scale: A Values Assessment Instrument, 2003.

„hodnoty sociálnej práce presahujú kultúru a napriek kultúrnej rozdielnosti jestvujú spoločné profesijné hodnoty medzi všetkými sociálnymi pracovníkmi.“¹⁰⁶ Jej zistením bolo, že dve zo štyroch hodnôt boli spoločné. Nepatrili však medzi ne zmysel pre sociálnu zodpovednosť a záväzok k individuálnej spravodlivosti.

Kultúrna rôznorodosť a jej vplyv na profesijné hodnoty sociálnej práce sú predmetom viacerých výskumov. V roku 1971 Ronald Feldman¹⁰⁷ z americkej Washington University publikoval štúdiu na základe svojho výskumu, v ktorom hľadal odpoveď na výskumnú otázku, či medzi tureckými a americkými sociálnymi pracovníkmi sú spoločné hodnoty sociálnej práce. Predpokladal pritom, že západné hodnoty sociálnej práce sú neprenosné na inú kultúru. Výsledkom bolo potvrdenie medzikultúrnych rozdielov v hodnotových orientáciách sociálnych pracovníkov. Väčšina tureckých sociálnych pracovníkov preferovala hodnotu spoločenskej kontroly (*societal control*) a homogénnosť (*homogeneity*), kým americkí sociálni pracovníci preferovali hodnotu jedinca, osobnú slobodu a rôznorodosť. Meracím nástrojom bol adaptovaný *Social Values Test* (1967) od Donny L. McLeod a Henry J. Meyera. Jen jedna hodnota vykazovala signifikantnú zhodu v oboch kultúrach, a síce konkrétne skupinová zodpovednosť (*group reesponsibility*). Feldmanovou konklúziou bolo, že väčšina študovaných kľúčových hodnôt nemôžu byť považované za univerzálne a všadeprítomné atribúty profesie sociálna práca.¹⁰⁸ Medzi ďalšie medzikultúrne štúdie hodnôt sociálnej práce uvádza Linda Kreitzer¹⁰⁹ (2006) práce Bye (1968), štúdiu Jamesa Midgley medzi 22 školami sociálnej práce po celom svete (1981), kontextuálnu štúdiu Hansa Nagpaul (1993) v indických školách sociálnej práce či kvalitatívnu štúdiu Jayashree Nimmagadda a Charlesa D. Cowger (1999) takisto v kontexte indickej sociálnej práce; Edwarda R. Canda (1993) a spoluautorov z prostredia kórejskej sociálnej práce a ďalšie. Okrem toho Cheung Kwong Kam a kol.¹¹⁰ (1997) zo City University v Hong Kongu zrealizovali štúdiu, ktorá takisto prispela k rozpoznaní diverzity hodnôt sociálnej práce v rozličných kultúrach. Podľa autorov „systémy hodnôt čínskych študentov sociálnej práce poukazujú na menší záväzok k hodnote slobody výberu a viac sú oceňované hodnoty vzájomnej starostlivosti (*mutual care*) a sociálnej participácie.¹¹¹ V štúdiu pritom použili merací nástroj *Social Work Values Scale*. Implikáciou z týchto štúdií je, že výskumy smerujúce k identifikovaniu profesijných hodnôt sociálnej práce môžu a majú byť kultúrne senzitivne. Tomu zodpovedá aj aktuálna globálna definícia sociálnej práce, ktorá označuje rešpektovanie rozmanitosti za zásadný princíp medzinárodnej sociálnej práce.

Cathy Pike¹¹² sa snažila vytvoriť nástroj *The Social Work Values*, ktorý by zistil jemné rozdiely v miere stotožnenia s hodnotami sociálnej práce u študentov sociálnej práce na rôznych úrovniach vzdelávania a tiež u sociálnych pracovníkov pôsobiacich na rôznych miestach výkonu praxe. Carolyn Bradley, Tina Maschi a Kelly Ward v roku 2006 vytvorili ďalší výskumný nástroj *Social work values survey*.¹¹³ Cieľom dotazníka bola zozbierať údaje ohľadom motivácie ku kariére v sociálnej práci a rozhodnutiu vstúpiť do klinickej praxe. Výskumnú vzorku tvorili

¹⁰⁶ Abbott, A. A. Measuring social work values: A cross-cultural challenge for global practice, 1999, s. 455.

¹⁰⁷ Feldman R. Professionalization and Professional values: A cross-cultural comparison, 1991,

¹⁰⁸ Ibidem, s. 92

¹⁰⁹ Kreitzer, L. Social Work Values and Ethics Issues of Universality, 2006.

¹¹⁰ Kam, P. K. et al. Social Work Values Systems of Chinese Students, 1997.

¹¹¹ Ibidem, s. 198.

¹¹² Pike, C. K. Development and Initial Validation of the Social Work Values Inventory, 1996.

¹¹³ Bradley, C., Maschi, T., Ward, K. Social work values survey, 2006.

klinickí sociálni pracovníci. Dotazník pozostáva zo 73 uzatvorených a otvorených položiek s využitím Likertovej škály. Nástroj je rozdelený na 4 oblasti (sub-škály), ktoré sa zameriavajú na a) bytím sociálnych pracovníkov; b) kariérnou motiváciou; c) rozhodnutím vstúpiť do klinickej praxe; d) motiváciou pre súkromnú prax.¹¹⁴

Komparatívny výskum rumunských autoriek Rodica-Laura Giurgiu a Mircea Adrian Marica¹¹⁵ bol zameraný na zisťovanie signifikantného rozdielu profesionálnych hodnôt sociálnych pracovníkov (praktikov) a študentov sociálnej práce. Ako výskumný nástroj bol použitý Work Values Inventory od D. E. Suppera. Vo výskumnej vzorke, ktorú tvorilo 60 osôb z každej skupiny, bol potvrdený rozdiel medzi oboma sledovanými skupinami. Medzi praktikmi boli preferované hodnoty ako dobré pracovné vzťahy so supervízormi (skóre 14,19 z 15), profesionálny životný štýl (14,15), stabilita a zabezpečenie (13,79), pracovná atmosféra (13,57) či uspokojenie z dobre vykonanej práce (13,32). Študenti preferovali najmä altruizmus (skóre 14,29 z 15), profesionálny životný štýl (13,35), kreativitu a inováciu (13,27), dobré pracovné vzťahy so supervízormi (13,15) a príslušnosť ku skupine ľudí so spoločnými cieľmi a záujmami (13,02). Obe skupiny vykazovali minimálne skóre pri hodnotách, akými je úspech a uznanie, estetické chápanie a kontrolovanie iných. Profesionáli v praxi teba uvažovali viac pragmaticky a realisticky, kým študenti viac idealisticky a veľkoryso, než sú reálne možnosti.

Rozdiel medzi výskumnými nástrojmi je nielen v jemnosti určenia rozdielov, v počte položiek, ktoré ho tvoria, ale aj v počte hodnôt, ktoré identifikujú. Napríklad dotazník *Professional Opinion Scale* meria štyri hodnoty: rešpektovanie základných ľudských práv, záväzok k individuálnej slobode, zmysel pre sociálnu zodpovednosť a podporovanie sebadeterminácie. Modifikovanú verziu tohto výskumného nástroja využila aj Mališková.¹¹⁶ Išlo však iba o modifikovanú verziu, ktorá vychádza z inej filozofie realizácie sociálnej práce ako je na Slovensku. Dotazník *The Social Work Values* od Pikeovej identifikuje tri hodnoty: dôvernosť, sebadetermináciu a sociálnu spravodlivosť. Zo šiestich dimenzií sa skladá nástroj Social Work Value Scale vychádzajúci z prostredia čínskej sociálnej práce. Sú to: ľudské hodnoty, potenciál pre zmenu, vzájomná starostlivosť, spoločenská zodpovednosť, sociálna participácia a sloboda rozhodnutia. Pri tvorbe výskumného nástroja je preto dôležité mať zadefinované aké hodnoty sa v považujú za tie kľúčové v danej krajine, kde sa výskum realizuje. Z tohto hľadiska môžu tvoriť východiskovú bázu autorovho výskumu kľúčové hodnoty slovenského etického kódexu, ktorými sú sociálna spravodlivosť, dôstojnosť človeka a dôležitosť medziľudských vzťahov. Výskumný tím v súčasnosti komunikuje s viacerými vyššie zmienenými výskumníkmi (A. Abott, R. Giurgiu, T. Maschi) ohľadom potenciálneho využitia ich štandardizovaného výskumného nástroja v prostredí slovenskej sociálnej práce a zároveň prehodnocuje alternatívu tvorby osobitého výskumného nástroja, ktorý by prihliadal na historické a kultúrne špecifiká sociálnej práce na Slovensku. Kreovanie výskumného nástroja vhodného na identifikovanie kľúčových hodnôt

---

¹¹⁴ Bradley, C., Maschi, T. et al. Faithful but different: Clinical social workers speak out about career motivation and professional values, 2012.

¹¹⁵ Giurgiu, R., Marica, M. Professional Values in Social Work Students and Mid-career Practitioners: A Comparative Study, 2012.

¹¹⁶ Mališková, Z. Etické rozhodovanie sociálnych pracovníkov, 2010, Identifying the Differences in Ethical Decision-Making of Social Workers with Respect to Selected Socio-Demographic Factors, 2013; Mališková, Z., Mátel, A. Identifikácia preferencie profesijných hodnôt a miery stotožnenia s nimi u sociálnych pracovníkov, 2012.

sociálnej práce je primárnym cieľom základného výskumu a jeho pilotné overenie bude jeho praxeologickou konsekvenciou.

Záver

Schválením nového slovenského etického kódexu sociálnych pracovníkov a asistentov sociálnej práce sa v septembri roku 2015 dosiahol významný míľnik rozvoja etiky sociálnej práce. V medzinárodnom meradle išlo o prvý národný etický kódex, ktorý do svojho znenia prevzal novú globálnu definíciu sociálnej práce z roku 2014. Vzhľadom na slovenskú sociálnu prácu kódex nechce len reflektovať aktuálnu prax, ale má aspiráciu posúvať ju smerom k internacionalizácii a hlbšej etickej senzitivnosti pri poskytovaní služieb sociálnej práce. Nechce pritom zabúdať na národné a kultúrne osobitosti slovenskej sociálnej práce. Preto medzi kľúčové hodnoty považuje aj dôležitosť medziľudských vzťahov, hoci táto už nie je obsiahnutá v znení globálnej definície.

Perspektívy rozvoja etického kódexu na Slovensku vidím v dvoch rovinách. Prvou je prehĺbenie jestvujúceho dokumentu o posilnenie etických práv sociálnych pracovníkov a asistentov sociálnej práce, najmä o možnosť uplatňovania výhrady vo svedomí a právo na zabezpečenie supervízie a ďalšieho vzdelávania zamestnávateľmi vo všetkých sociálnych inštitúciách. Novelizáciou zákona o sociálnej práci by sa mal vytvoriť legislatívny predpoklad k tomu, aby etický kódex bol záväzný pre všetkých sociálnych pracovníkov bez ohľadu na členstvo v komore. Druhou perspektívou je vytvorenie širšie koncipovaného etického kódexu sociálnej práce, ktorý bude obsahovať aj pojednávanie o etických aspektov výskumu, vzdelávania a špecifických oblastiach, akými je výkon samostatnej praxe či supervízia.

V závere nového slovenského etického kódexu sa uvádza, že etický kódex nemôže nahradiť vlastnú, vnútorne motivovanú zodpovednosť sociálneho pracovníka a asistenta sociálnej práce. Etický kódex je preto len nástrojom eticky senzitivnej praxe, nie jej cieľom. Na druhej strane je etický kódex integrálnou súčasťou profesijnej etiky a táto je integrálnou súčasťou sociálnej práce vo všetkých jej podobách, či už profesie, odboru vzdelávania ako aj vedeckej disciplíny. Mojim osobným presvedčením je vyjadrené tvrdením, že „buď bude sociálna práca etická alebo nebude vôbec.“

Zoznam použitej literatúry

- [1] AADLAND, E., MATULAYOVÁ, T. (eds.). 2011. *Etické reflexie v pomáhajúcich profesiách*. Prešov: Prešovská univerzita. 192 s. ISBN 978-80-555-0331-8.
- [2] ABBOTT, A. A. 2003. A Confirmatory Factor Analysis of the Professional Opinion Scale: A Values Assessment Instrument. *Research on Social Work Practice*. Vol. 13, no. 5, p. 641-666. ISSN 1049-7315.
- [3] Akademikerförbundet SSR. 2006. *Etik i socialt arbete*. Stockholm: ASSR. 24 s.
- [4] ALLPORT, G. W. 2004. *O povaze předsudků*. Praha: Prostor. 576 s. ISBN 80-7260-125-3.
- [5] Australian Association of Social Workers. 2010. *Code of Ethics*. 3rd Ed. Canberra: AASW. 55 s. ISBN 978-0-9808661-0-0.
- [6] Avenirsocial. 2010. *Berufskodex Soziale Arbeit Schweiz*. Bern: AvenirSozial. 16 s.

- [7] BANKS, S. 2006. *Ethics and Values in Social Work*. 3rd Ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 218 s. ISBN 978-1-4039-9420-2. *Ethics and Values in Social Work*. 4th Ed. 2012. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 304 s. ISBN 978-0-2303-0017-0.
- [8] BANKS, S. – NØHR, K. (eds.). 2012. *Practising Social work Ethics around the World. Cases and commentaries*. London: Routledge. 264 p. ISBN 978-0-415-56033-7.
- [9] BARKER, R. L. 2003. *The Social Work Dictionary*. 5th Ed. Washington, DC: NASW. 493 p. ISBN 0-87101-355-X.
- [10] BARR, N. 1998. *The economics of the welfare state*. 3rd Ed. Oxford: Oxford University Press. 498 s. ISBN 978-0-1987-758-12.
- [11] BEAUCHAMP, T. L. 1996. *The Role of Principles in Practical Ethics*. In SUMNER, L., BOYLE, J. (eds.) *Philosophical Perspectives on Bioethics*. Toronto: University of Toronto, s. 79-95. ISBN 0802007716.
- [12] BICKOVÁ, L. et al. 2011. *Individuální plánování a role klíčového pracovníka v sociálních službách*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR. 280 s. ISBN 978-80-904668-1-4.
- [13] BOLAND, K. 2006. Ethical Decision-Making Among Hospital Social Workers. *Journal of Social Work Values & Ethics*. Vol. 3, no. 1. ISSN 1553-6947.
- [14] BRADLEY, C., MASCHI, T., WARD, K. 2006. *Social work values survey*. New York, NY: Community Research and Evaluation Collaborative.
- [15] BRADLEY, C., MASCHI, T., O'BRIEN, H., MORGEN, K., WARD, K. 2012. Faithful but different: Clinical social workers speak out about career motivation and professional values. *Journal for Social Work Education*. Vol. 48, no.3, p. 459-477.
- [16] British Association of Social Workers 2012. *The Code of Ethics for Social Work*. Birmingham: BASW. 20 s.
- [17] BRNULA, P. 2011. *Etika v sociálnej práci (učebné texty/skriptá)*. Bratislava: Iris. 75 s. ISBN 978-80-89238-50-7.
- [18] FISCHER, O., MILFAIT, R. a kol. 2010. *Etika pro sociální práci*. Praha: Jabok. 223 s. ISBN 978-80-904137-3-3.
- [19] ČIPKÁR, I. 2003. *Profesijná etika pre právnicka*. Košice: PF UPJŠ. 202 s. ISBN 80-200-1061-0.
- [20] Canadian Association of Social Workers. 2005. *Code of Ethics*. Ottawa: CASW. [online 2015-15-09]. Dostupné na internete: <http://casw-acts.ca/sites/default/files/attachements/CASW_Code%20of%20Ethics.pdf>.
- [21] DOYLE, O. Z., MILLER, S. E., MIRZA, F. Y. 2009. Ethical Decision-Making in Social Work: Exploring Personal and Professional Values. *Journal of Social Work Values & Ethics*. Vol. 6, no. 1. ISSN 1553-6947.
- [22] FELDMAN R. 1991. Professionalization and Professional values: A cross-cultural comparison. *International Review of Sociology*, Vol. 1, nm. 2, pp. 58-97. ISSN 2278-2141.
- [23] GIURGIU, R., MARICA, M. 2013. Professional Values in Social Work Students and Mid-career Practitioners: A Comparative Study. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. Vol. 76, p. 372 – 377.
- [24] GLUCHMAN, V. a kol. 2011. *Hodnoty v etike sociálnych dôsledkov*. Prešov: Grafotlač Prešov. 190 s. ISBN 978-80-555-0192-5.
- [25] GLUCHMAN, V. a kol. 2012. *Profesijná etika. Analýza stavu profesijnej etiky na Slovensku*. Prešov: FF PU. 356 s. ISBN 978-80-555-0676-02.
- [26] GREY, E. 2013. Sociálny pracovník a výhrada vo svedomí. In *Aplikovaná etika v sociálnej práci 2*. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety, s. 68-72. ISBN 978-80-8132-087-3.

- [27] GURÁŇ, P. – BALOGOVÁ, B. – MARČÍKOVÁ, I. – MÁTEL, A. 2015. Vzdelávací program nadstavbovej odbornej činnosti Odborné metódy práce v krízových situáciách. Bratislava: IVPR. 62 s.
- [28] HOWARD, T. U., FLAITS, J. 1982. A scale to measure the humanistic attitudes of social work students. In *Social Work Research & Abstracts*. Vol 18(4), 1982, 11-18.
- [29] IFSW / IASSW. 2004. *Ethics in Social Work: Statement of Principles*. Geneva: IFSW. [online 2010-15-8]. Dostupné na internete: <<http://www.ifsw.org/p38000398.html>>.
- [30] IŠTVÁNIKOVÁ, L., ČIŽMÁRIK, M. 2007. Hodnoty a hodnotové orientácie v zrkadle dejín. *Človek a spoločnosť*. Roč. 10, č. 2, ISSN 1335-3608.
- [31] JIMÉNEZ-LÓPEZ, F. R. et al. 2012. Profile of Personal Values for Health Sciences Students. *International Journal of Psychology & Psychological Therapy*. Vol. 12, no. 3, p. 415-426.
- [32] KAM, P. K., MAN, K.Y., KO, G. P.C., LEE, T.Y. 1997. Social Work Values Systems of Chinese Students. *Journal of Teaching in social Work*. Vol. 15, no. 1/2, p. 181-203. ISSN 0884-1233.
- [33] KRAKEŠOVÁ-DOŠKOVÁ, M. 1946. *Psychogeneze sociálnych prípadů. O vzniku sociální úchylnosti*. Praha: Nová Osvěta. 343 s.
- [34] KUNA, M. 2010. *Úvod do etiky cnosti*. Ružomberok: KU v Ružomberku. 90 s. ISBN 978-80-8084-605-3.
- [35] LEVICKÁ, J. 2010. Etická dilemata v každodenní praxi sociálních pracovníků. In KAPPL, M. – SMUTEK, M. – TRUHLÁŘOVÁ, Z. (eds.) *Etika sociální práce*. Hradec Králové: Gaudeamus, s. 13-24. ISBN 978-80-7435-037-5.
- [36] LEVICKÁ, K. – BRNULA, P. 2011. Diskusia k etickému kódexu vzdelávateľov v sociálnej práci. In *Revue sociálnych služieb*. Roč. 3, č. 2, s. 78-80. ISSN 1338-1075.
- [37] MALIŠKOVÁ, Z. 2010. *Etické rozhodovanie sociálnych pracovníkov*. Nitra: UKF.
- [38] MALIŠKOVÁ, Z. 2013a. *Etické rozhodovanie v sociálnej práci*. Nitra: UKF. 78 s. ISBN 978-80-558-0267-1.
- [39] MALIŠKOVÁ, Z. 2013b. Identifying the Differences in Ethical Decision-Making of Social Workers with Respect to Selected Socio-Demographic Factors. *Social Work Review*. Vol. 12, no. 3, p. 13-20. ISSN 1583-0608.
- [40] MALIŠKOVÁ, Z., MÁTEL, A. 2012. Identifikácia preferencie profesijných hodnôt a miery stotožnenia s nimi u sociálnych pracovníkov. In *Etické otázky (ne)slobody*. Trenčín: SpoSoIntE, s. 135-146. ISBN 978-80-89533-09-1.
- [41] MÁTEL, A. a kol. 2012a. *Etika sociálnej práce*. 2. doplnené a aktualizované vydanie. Bratislava: VŠ ZaSP sv. Alžbety. 264 s. ISBN 978-80-8132-045-3. MÁTEL, A. Etické princípy sociálnej práce. 2015. In *Prohuman*. Roč. 7, Dostupné on-line: <http://www.prohuman.sk/socialna-praca/eticke-principy-socialnej-prace>. ISSN 1338-1415.
- [42] MÁTEL, A. 2012b. „Teoretizovanie praxe“ v slovenskej sociálnej práci: výzva pre (ďalšie) vzdelávanie sociálnych pracovníkov. In *Výzvy a trendy vo vzdelávaní v sociálnej práci*. Prešov: Prešovská univerzita, s. 168-175. ISSN 978-80-555-0613-5.
- [43] MÁTEL, A. 2015b. Klinická sociálna práca z hľadiska odbornej lexiky terminológie. In: *Sociální práce / sociálna práca*. Roč. 15, č. 3, s. 5-15. ISSN 1213-6204.
- [44] MÁTEL, A. 2015c. Slovensko má nový etický kódex sociálneho pracovníka a asistenta sociálnej práce. In *Sociální práce / sociálna práca*. Roč. 15, č. 5. ISSN 1213-6204. [online 2016-05-01]. Dostupné na internete: <<http://www.socialni prace.cz/zpravy.php?oblast=2&clanek=810>>.
- [45] MÁTEL, A. 2016. *Etické kódexy sociálnej práce*. Bratislava: Spoločnosť pre rozvoj sociálnej práce. 226 s. ISBN 978-80-971445-8-6.

- [46] MÁTEL, A., HARDY, M. 2013. Procesné aspekty kreovania a evaluácie etického kódexu sociálnej práce. In *Aplikovaná etika v sociálnej práci 2*. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety, s. 11-30. ISBN 978-80-8132-087-3.
- [47] MÁTEL, A. – SCHAVEL, M. et al. 2011. *Aplikovaná sociálna patológia v sociálnej práci*. Bratislava: VŠ ZaSP sv. Alžbety. 442 s. ISBN 978-80-8132-009-5.
- [48] MATOUŠEK, O. a kol. 2008. *Metody a řízení sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál. 384 s. ISBN 978-80-7367-502-8.
- [49] MATULAYOVÁ, T. 2010. Ako učiť profesijnú etiku sociálnej práce. In ONDRUŠKOVÁ, E. – KOSCUROVÁ, Z. (eds.) *Realita a vizio sociálnej práce*. Bratislava: Univerzita Komenského, s. 111-115. ISBN 978-80-223-3075-6.
- [50] MACINTYRE, A. 2004. *Ztráta cnosti*. Praha: OIKOYMENH. 332 S. ISBN 80-7298-082-3.
- [51] National Association of Social Workers. 2008. *Code of Ethics*. Washington: NASW. [online 2015-18-10]. Dostupné na internete: <<http://www.socialworkers.org/pubs/code/code.asp>>.
- [52] NEČASOVÁ, M. 1999. *Etika sociální práce*. In *Sociální studie 4/1999*, s. 91-104.
- [53] PIKE, C. K. 1996. Development and initial validation of the social work values inventory. *Research on Social Work Practice*. Vol. 6, no. 3, p. 337-352.
- [54] REAMER, F. G. 1998. *Ethical Standards in Social Work*. Washington, DC: NASW. 307 s. ISBN 0-87101-293-6.
- [55] REAMER, F. G. 2006. *Social Work Values and Ethics*. 3rd Ed. New York: Columbia University Press. 240 s. ISBN 978-0-231-13789-8.
- [56] ROALES-NIETO J. G., SEGURA A. 2010. Intergenerational Differences in Materialism and Postmaterialism Values in a Spanish Sample. *International Journal of Psychology and Psychological Therapy*, Vol. 10, no. 3, pp. 499-512.
- [57] ROTHMAN, J. C. 1998. *From the front lines: Student cases in social work ethics*. Needham Heights: Allyn & Bacon.
- [58] ŘEZNÍČEK, I. 1994. *Metody sociální práce*. Praha: SLON. 75 s.
- [59] Slovenská komora sociálnych pracovník a asistentov sociálnej práce. 2015. *Etický kódex sociálneho pracovníka a asistenta sociálnej práce*. [online 2015-18-9]. Dostupné na internete: <http://socialnapraca.sk/wp-content/uploads/2015/10/Etick%C3%BD-k%C3%B3dex_final.pdf>.
- [60] Союз социальных педагогов и социальных работников. 2003. Кодекс этики социального работника и социального педагога. Москва, 2003. 20 s. [online 2010-30-09]. Dostupné na internete: <<http://socpedagogika.narod.ru/Kodeks.html>>.
- [61] Společnost sociálních pracovníků České republiky. 2006. *Etický kodex Společnosti sociálních pracovníků České republiky*. Praha: SSP ČR. [online 2015-10-10]. Dostupné na internete: <http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspr.pdf>.
- [62] STRIEŽENEC, Š. 1996. *Slovník sociálního pracovníka*. Trnava: AD. 255 s. ISBN 80-967589-0-X.
- [63] SCHWARTZ, S. H. 2006. Basic Human Values: Theory, Measurement, and Applications. *Revue française de sociologie*. Vol. 47, no. 4. ISSN 0035-2969.
- [64] THOMPSON, N. 2007. *Power and empowerment*. Lyme Regis: Russell House. 110 s. ISBN 978-1-903855-99-7.
- [65] TEATER, B. 2010. *An Introduction to Applying Social Work Theories and Methods*. Berkshire: Open University Press. 218 s. ISBN 978-0-33-523778-4.
- [66] TVRDOŇ, M. – BAKOVÁ, D. – MALÍŠKOVÁ, Z. – MÁTEL, A. – MOJTOVÁ, M. 2014. *Etika sociálnej práce*. Nitra: UKF. 196 s. ISBN 978-80558-0665-5.

- [67] UNESCO. 2005. *Universal Declaration on Bioethics and human Rights*. In Resolution 15 adopted by UNESCO's General Conference at its 33rd session on 19 October 2005. Paris: Unesco, 2005, p. 74-80.
- [68] YEUNG, K. S. S. et al. 2009. Social Work Ethical Decision Making in an Inter-Disciplinary Context. *British Journal of Social Work*. No. 40, s. 1573-1590. ISSN 1468-263X.
- [69] Zákon č. 250/2002 Z. z. Zmluva medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami.
- [70] Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon).
- [71] Zákon č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- [72] Zákon č. 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- [73] Zákon č. 300/2005 Z. z. z trestný zákon v znení neskorších predpisov.
- [74] Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.
- [75] Zákon č. 122/2013 Z. z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- [76] Zákon č. 219/2014 Z. z. o sociálnej práci a o podmienkach na výkon niektorých odborných činností v oblasti sociálnych vecí a rodiny a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- [77] ŽILOVÁ, A. 2005. *Úvod do teórie sociálnej práce*. Badín: Mentor. 130 s. ISBN 80-968932-1-1.